

- Page 1 of 4

- 9) प्रेरणेसंदर्भातील विशेषता उपपत्ती ही ——— यांनी मांडली
अ) अब्राहम मास्लो   ब) बर्नार्ड वेडनर
क) हर्जबर्ग   ड) यापैकी नाही
- 10) अध्ययन वृद्धीसाठी कोणत्या प्रकारच्या वर्गखोल्या, शाळा व समाज यांचा विचार म्हणजे ——— केंद्रित विचार होय.
अ) ज्ञान   ब) अध्ययनार्थी
क) पर्यावरण   ड) मूल्यांकन

- प्र.2 लघुत्तरी प्रश्न** **10**
अ) सकारात्मक मानसशास्त्राचे संकल्पना व शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा.
ब) अध्ययनातील स्थानिक ज्ञान आणि मुलांचे शाळेबाहेरील अनुभव याच्या वापराचे महत्व लिहा.
- प्र.3 लघुत्तरी प्रश्न** **10**
अ) अध्ययनार्थीच्या विकासावर संस्कृतीचा प्रभाव स्पष्ट करा.
ब) अध्ययन एक ज्ञानाची निर्मिती—स्पष्ट करा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक)** **15**
अ) ज्ञानाची संकल्पना सांगा. ज्ञान संक्रमनाचे विविध मार्ग सविस्तर स्पष्ट करा.
ब) कुमारावस्थेतील मुलांच्या समस्या कोणत्या? कुमारांच्या विकासामध्ये तुम्ही शैक्षणिकदृष्ट्या कसे सहाय्य कराल?
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक)** **15**
अ) अध्ययनातील प्रेरणेची संकल्पना सांगा. अध्ययन प्रेरणेतील विविध दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
ब) अध्ययन वातावरण म्हणजे काय? अध्ययनासंदर्भातील विविधता सविस्तरपणे स्पष्ट करा.
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार)** **20**
अ) अध्ययनार्थी विकासाचा समग्र दृष्टीकोन
ब) समाजीकरण प्रक्रिया
क) अध्ययन शैलीतील विविधता
ड) सहकार्यात्मक अध्ययन
इ) मूल्यांकन केंद्रितपणाची संकल्पना

Seat No.	
----------	--

M.Ed. (Semester - I) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
Psychology of Learning and Development

Day & Date: Monday, 20-03-2023
 Time: 11:00 AM To 02:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) The candidates should read the original questions in English.

Q.1 Chose the correct alternative

10

- 1) The teacher should ask questions like who learns and how? To himself. It is nothing but _____ centeredness.
  - a) Knowledge
  - b) Learner
  - c) Environment
  - d) Assessment
- 2) The process of child's socialization starts firstly from _____.
  - a) Peer Group
  - b) School
  - c) Family
  - d) Neighbor
- 3) The study subject of positive psychology is _____.
  - a) All-round study of child personality
  - b) Learning of the development from infant to old age
  - c) Teaching what is best in us
  - d) Effort of reform in conduct
- 4) _____ is not the principle of constructivist learning.
  - a) Learning is an active process
  - b) construction of knowledge is a mental process
  - c) Linking between new knowledge and previous knowledge
  - d) Focusing on how to teach
- 5) Jerome Bruner called _____ to learning.
  - a) Operating Conditioning
  - b) Instrumental Conceptualism
  - c) Concept Formation
  - d) Concept Attainment
- 6) _____ is include in the concept of reflective thinking.
  - a) Critical thinking
  - b) Problem solving
  - c) Logic or guess
  - d) Above all
- 7) 'VAK' model of Fleming is related to _____.
  - a) Learning Style
  - b) Learning Motivation
  - c) Creativity
  - d) Personality
- 8) Diagnostic test is prepared by considering _____ of students.
  - a) Abilities
  - b) Levels of achievement
  - c) Weak points
  - d) Interest
- 9) Attribution theory of motivation is framed by _____.
  - a) Abraham Maslow
  - b) Bernard Weiner
  - c) Herzberg
  - d) None of these
- 10) What kind of classroom, school and community enhanced learning means _____ centeredness?
  - a) Knowledge
  - b) Learner
  - c) Environment
  - d) Assessment

- Q.2 Short Answer Type Question: 10**
a) Explain the concept of Positive Psychology and its Educational importance.
b) Write the importance of use of local knowledge and children's out of school experience in learning.
- Q.3 Short Answer Type Question: 10**
a) Explain the influences of culture on learner's development.
b) Explain the Learning as construction of knowledge.
- Q.4 Answer the following questions (Any one) 15**
a) State the concept of knowledge. Explain the various modes of knowledge transmission.
b) What are the problems of adolescents? Explain the Educational support required for Adolescent's development.
- Q.5 Answer the following questions (Any one) 15**
a) State the concept Motivation in Learning. Explain the various approaches motivation in Learning.
b) What is mean by Learning Environment. Explain in details diversity in learning context.
- Q.6 Write short notes (Any Four) 20**
a) Holistic approach of learner's development
b) Process of Socialization
c) Diversity in learning styles
d) Co-operative learning
e) Concept of Assessment Centeredness

Seat No.	
----------	--

Set P

M.Ed. (Semester - I) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
History and Political Economy of Education

Day & Date: Tuesday, 21-03-2023
 Time: 11:00 AM To 02:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना: 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) शैक्षणिक प्रशासन हे ——— ला समर्पित असते.
 अ) वाढीव साधन सामुग्री   ब) वाढीव सामाजिक सुविधा
 क) वाढीव आर्थिक सामर्थ्य   ड) वाढीव कार्यक्षमता
- 2) भारतात शिक्षण ही ——— यांची जबाबदारी आहे.
 अ) राज्य सरकार   ब) केंद्र सरकार
 क) अ) व ब) दोन्ही   ड) यापैकी नाही
- 3) नियोजन हा ——— चा घटक आहे.
 अ) पर्यवेक्षण   ब) व्यवस्थापन
 क) संघटन   ड) यापैकी नाही
- 4) प्राचीन भारतीय शिक्षण प्रणाली ——— वर आधारलेली होती.
 अ) धर्म   ब) समाज
 क) व्यवसाय   ड) ज्ञान
- 5) शैक्षणिक कर्मचाऱ्यांचा व्यवसायिक विकास ही ——— प्रक्रिया आहे.
 अ) तात्पुरती   ब) निरंतर
 क) कायम   ड) वरील सर्व
- 6) संस्कृती ही एका ——— पासून दुसऱ्यापर्यंत संक्रमित होते.
 अ) बालक   ब) स्त्रिया
 क) पिढी   ड) व्यक्ती
- 7) सामाजिक मागणी, मनुष्यबळ आणि ——— हे शैक्षणिक नियोजनातील प्रमुख दृष्टीकोण होत.
 अ) यशस्वीतेचे प्रमाण   ब) पूर्णत्वाचे प्रमाण
 क) परताव्याचे प्रमाण   ड) उत्पादनाचे प्रमाण
- 8) आधुनिकीकरणाला सामाजिक बदलाची प्रक्रिया म्हणून ——— आवश्यक आहे.
 अ) रचनात्मक एकीकरण   ब) वाढीव रचनात्मक फरक दाखवणे
 क) कमी रचनात्मक फरक दाखवणे   ड) यापैकी नाही
- 9) भारतीय राज्यघटनेमध्ये ——— कलम हे अल्पसंख्याकांच्या सांस्कृतिक आणि शैक्षणिक हक्कांसंदर्भात आहे.
 अ) कलम—14   ब) कलम—17
 क) कलम—16   ड) कलम—29 आणि 30

- 10) NCF-2005 च्या अहवालाचे प्रकाशन ---- कडून केले.
अ) एन.सी.ई.आर.टी   ब) एस.सी.ई.आर.टी
क) ए.आय.सि.टी.ई.   ड) यु.जी.सी.

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
अ) संस्कृती आणि शिक्षण यातील परस्परसंबंध स्पष्ट करा.
ब) अनुदान आणि शालेय अंदाजपत्रकाचे महत्त्व लिहा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
अ) शैक्षणिक वित्तव्यवस्थेतील समस्या लिहा.
ब) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा 2005 ची मार्गदर्शक तत्वे लिहा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
अ) ब्रिटीश काळातील शिक्षणाच्या प्रगतीचा ऐतिहासिक आढावा घ्या / लिहा.
ब) शैक्षणिक नियोजन आणि प्रशासन म्हणजे काय सांगून शालेय शिक्षणाच्या व्यवस्थापनाच्या समस्यांची चर्चा करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
अ) शैक्षणिक वित्तव्यवस्थेची गरज सांगून शिक्षणाच्या वित्तव्यवस्थेच्या संदर्भात केंद्र व राज्य यातील संबंधाची चर्चा करा.
ब) 21 व्या शतकातील शिक्षणासाठी आवश्यक कौशल्ये स्पष्ट करा.
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20
अ) वैदिक काळातील शिक्षणाची प्रगती
ब) शिक्षण आणि व्यावसायिक वृद्धी
क) वित्त व्यवस्थेचे स्त्रोत
ड) उत्तर आधुनिक काळातील शिक्षणाची वैशिष्ट्ये
इ) शिक्षणासाठीच्या संविधानात्मक तरतुदी

Seat No.	
----------	--

Set **P**

M.Ed. (Semester - I) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
History and Political Economy of Education

Day & Date: Tuesday, 21-03-2023
 Time: 11:00 AM To 02:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) The candidates should read the original questions in English.

Q.1 Chose the correct alternative**10**

- 1) Educational administration is dedicated to _____.
 a) Enhanced Physical Facilities
 b) Enhanced Social Facilities
 c) Enhanced Economic Efficiency
 d) Enhanced Work Efficiency
- 2) In India, education is the responsibility of _____.
 a) State Government
 b) Central Government
 c) Both of them
 d) None of the above
- 3) Planning is a Component of _____.
 a) Supervision
 b) Management
 c) Organization
 d) None of the above
- 4) Ancient Indian Education system was based on _____.
 a) Religion
 b) Society
 c) Occupation
 d) Knowledge
- 5) Professional development of educational personnel is the _____ process.
 a) Temporary
 b) Continuous
 c) Permanent
 d) All the above
- 6) Culture is transmitted from one _____ to another.
 a) Child
 b) Women
 c) Generation
 d) Person
- 7) Three major approaches to educational planning are social demand, manpower and _____.
 a) Rate of Success
 b) Rate of Completion
 c) Rate of Return
 d) Rate of Production
- 8) Modernization as a process of social change requires _____.
 a) Structural Fusion
 b) Increased Structural differentiation
 c) Decreased structural differentiation
 d) None of the above
- 9) _____ Article of the Indian Constitution related to cultural and educational rights of Minorities.
 a) Article - 14
 b) Article - 17
 c) Article - 16
 d) Article - 29 and 30
- 10) The publication of NCF-2005 report by _____.
 a) NECRT
 b) SCERT
 c) AICTE
 d) UGC

- Q.2 Answer the following Questions in brief. 10**
a) Explain the relationship between Culture and Education.
b) Write the importance of Grant in aid and School budget.
- Q.3 Answer the following Questions in brief. 10**
a) Write the problems in Educational Finance.
b) State the Directive principles of National Curriculum Framework -2005.
- Q.4 Answer the following questions (Any one) 15**
a) Write a review on historical development of education in British period.
b) What is meant by Educational planning and administration? Discuss the problems of Management of school education.
- Q.5 Answer the following questions (Any one) 15**
a) State the Need of Educational Finance and Discuss the relationship between Union and State special reference to Educational Financing.
b) Explain the Essential Skills for Education in 21th century.
- Q.6 Write short notes. (Any four) 20**
a) Educational Development in Vedic Period
b) Education and Vocational Growth
c) Sources of Finance
d) Characteristics of Education in Post Modernism
e) Constitutional Provisions for Education

- 9) ----- हा दिवस मानवी हक्क दिन म्हणून साजरा केला जातो.
अ) 10 जानेवारी   ब) 26 जानेवारी
क) 10 डिसेंबर   ड) 12 जानेवारी
- 10) समाजीकरण हे शाळेचे महत्वाचे कार्य आहे असे ---- यांनी म्हटले आहे.
अ) डुरखाईम   ब) प्लेटो
क) अरिस्टॉटल   ड) अरविंदो

प्र.2 लघुत्तरी स्वरूपाचे प्रश्न

अ)	शैक्षणिक संधीची समानता स्पष्ट करा.	05
ब)	शिक्षणातील सौंदर्यात्मता ही संकल्पना स्पष्ट करा.	05

प्र.3 लघुत्तरी स्वरूपाचे प्रश्न

अ)	विज्ञान व तंत्रज्ञानाचे शिक्षणासाठी योगदान स्पष्ट करा.	05
ब)	शालेय शिक्षणातील समकालीन आव्हाने सांगा.	05

प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक)

- अ) शालेय शिक्षण म्हणजे काय? लोकशाही व धर्मनिरपेक्षतेच्या संदर्भाने शिक्षणाची ध्येये स्पष्ट करा.
- ब) शालेय व्यवस्थापन म्हणजे काय? शालेय नियोजन, व्यवस्थापन व पर्यवेक्षणातील संदर्भातील शालेय समस्या स्पष्ट करा.

प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक)

- अ) समाजीकरण म्हणजे काय? बालकांच्या समाजीकरणातील शाळा, पालक व सहाध्यायी गटाची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) शालेय शिक्षणातील शिक्षक संघटना, कुटुंब व स्थानिक समुदायाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार)

- अ) स्थानिक समुदायाची शिक्षणातील भूमिका
- ब) योगी अरविंद यांनी सांगितलेली शिक्षणाची ध्येये
- क) समाजीकरण प्रक्रिया
- ड) सैध्दांतिक ज्ञान आणि प्रात्यक्षिक ज्ञान
- इ) शिक्षणाचे आंतरविद्याशाखीय स्वरूप

Seat No.	
----------	--

M.Ed. (Semester - I) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
Educational Studies

Day & Date: Thursday, 23-03-2023
 Time: 11:00 AM To 02:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) The candidates should read the original questions in English.

Q.1 Chose the correct alternative

10

- 1) Ministry of Human Resources Development established in _____.
 a) 1981   b) 1982
 c) 1985   d) 1984
- 2) Peer groups are the agent of _____.
 a) Secondary Socialization   b) Anticipatory Socialization
 c) Primary Socialization   d) Developmental Socialization
- 3) Which of the following are the major socialization agencies?
 a) Community   b) Family
 c) Same group   d) Formal educational institution
 a) b, c and d   b) a,b,c and d
 c) a and c   d) a,b and c
- 4) Which of the following would be considered a stakeholder in education?
 a) Parents   b) Local business leaders
 c) Teachers   d) All Above
- 5) _____ is concerned with good and bad aspects of human behavior
 a) Values   b) Religion
 c) Ethics   d) Emotions
- 6) Whose participation is necessary to create a healthy physical environment in the school?
 a) Teachers' students and society
 b) School administration, parents, students and health expert
 c) community leaders
 d) Health minister
- 7) Which one of the following is the objective of method of acquisition of knowledge?
 a) Authority   b) Tradition
 c) Logical positivism   d) Deduction
- 8) The concept of multiculturalism education was stated firstly in _____ country.
 a) India   b) America
 c) England   d) Japan
- 9) _____ Day is celebrated as Human Right Day.
 a) 10 January   b) 26 January
 c) 10 December   d) 12 January

10) Socialization is an important work of school is stated by _____.

- a) Durkheim   b) Plato
c) Aristotle   d) Arbindo

Q.2 Short Answer Type Question

- a) Explain the Equality in educational opportunity. **05**
b) Explain the concept of aesthetics in education. **05**

Q.3 Short Answer Type Question

- a) Explain the Contribution of science and technology to education. **05**
b) State the Contemporary challenges in School Education. **05**

Q.4 Answer the following questions (Any one) 15

- What is mean by school education? Explain the Aims of Indian Education in the context of a democratic, secularism.
- What is mean by school Management? Explain the Issues related to planning, management and monitoring of school.

Q.5 Answer the following questions (Any one) 15

- a) What is mean by Socialization? Explain the the role of school, parents and peer group in socialization of the child.
- b) Explain the role of teacher organizations, family and local community in school education.

Q.6 Write short notes (Any four) 20

- Role of local community in Education
- Educational aims according to Yogi Aurobindo
- Concept of Socialization
- Theoretical knowledge and practical knowledge
- Interdisciplinary nature of education

M.Ed. (Semester - I) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
Introduction to Research Method

Max. Marks: 80

सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

10

- 1) सिद्धांत प्रस्थापित करणे किंवा ज्ञान रचनेत योगदान देणे हे ——— संशोधनाचे मुख्य उद्दिष्ट आहे.
 अ) मूलभूत
 ब) उपयोजित
 क) समस्या
 ड) कृती
  - 2) संशोधन आराखडा लेखनासाठी सामान्यपणे ——— काळातील भाषा वापरली जाते.
 अ) वर्तमान
 ब) भूत
 क) भविष्य
 ड) साधा वर्तमान
  - 3) 'संशोधन म्हणजे यथार्थ परिभाषित समस्येच्या समाधानाकरीता केलेले सुव्यवस्थित, वस्तुनिष्ठ आणि सूचक असे संशोधन होय'. संशोधनाची अशी व्याख्या ——— यांनी केली आहे.
 अ) जे. डब्लू बेस्ट
 ब) मौले
 क) स्टीफनसन
 ड) टूकमन
  - 4) मध्यस्त चलांना ——— चले असेही म्हणतात.
 अ) नियंत्रित
 ब) आश्रयी
 क) स्वतंत्र
 ड) यापैकी नाही
  - 5) खालीलपैकी ——— हे प्रायोगिक संशोधनाचे महत्त्वपूर्ण साधन नाही.
 अ) निरीक्षणसूची
 ब) मानसशास्त्रीय चाचण्या
 क) प्रश्नावली
 ड) मुलाखत
  - 6) वर्णनात्मक संशोधन हे ——— प्रकारचे संशोधन आहे.
 अ) मूलभूत
 ब) विश्लेषणात्मक
 क) उपयोजित
 ड) परिणामोत्तर कारणमिमांसा
  - 7) दृष्टिकोन, मत व वर्तन यासंबंधी व्यक्तिनिष्ठ परीक्षण हे ——— संशोधनाशी संबंधित आहे.
 अ) संख्यात्मक
 ब) अनुमानात्मक
 क) गुणात्मक
 ड) प्रायोगिक
  - 8) ऐतिहासिक संशोधनातील स्रोत, अभिलेखित तबकडी, ध्वनिफित, आत्मचरित्र मृत्यूपत्रे आणि दैनंदिनी या स्रोतांना ——— म्हणतात.
 अ) प्राथमिक
 ब) दुय्यम
 क) प्राथमिक व दुय्यम
 ड) वरील सर्व

- 9) संशोधनाच्या चांगल्या मापन तंत्रासाठी ——— हे वैशिष्ट्य होत नाही.
अ) वस्तुनिष्ठता   ब) विश्वसनीयता
क) उपयुक्तता   ड) परिवर्तनशीलता
- 10) विश्लेषण व निरीक्षणासाठी जनसंख्येतील निवडलेल्या लहान भागास ——— म्हणतात.
अ) नमुना   ब) परिकल्पना
क) गृहितक   ड) कार्यात्मक व्याख्या

- प्र.2 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. 10
अ) शैक्षणिक संशोधनाचा अर्थ व व्याख्या लिहा.
ब) प्रायोगिक संशोधनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. 10
अ) व्यक्तिअभ्यासाचे महत्त्व काय आहे?
ब) संशोधनातील जनसंख्या संकल्पना स्पष्ट करा?
- प्र.4 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. 15
अ) संशोधनाची साधने म्हणून प्रश्नावली व मुलाखत साधने स्पष्ट करा.
ब) ऐतिहासिक संशोधन म्हणजे काय सांगून त्याचे महत्त्व व पायऱ्या स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. 15
अ) संख्यात्मक संशोधनाची संकल्पना, अर्थ व प्रकार स्पष्ट करा.
ब) शिक्षणातील संशोधनाचे प्रकार त्याच्या वैशिष्ट्यासह स्पष्ट करा.
- प्र.6 थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) 20
अ) संशोधनासाठी आवश्यक ज्ञानाचे स्रोत स्पष्ट करा.
ब) संशोधन आराखड्यातील घटक स्पष्ट करा.
क) गुणात्मक संशोधनाची नीतीतत्त्वे स्पष्ट करा.
ड) चलांचे प्रकार स्पष्ट करा.
इ) दुय्यम माहिती स्रोत स्पष्ट करा.

Seat No.	
----------	--

Set **P**

M.Ed. (Semester - I) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
Introduction to Research Method

Day & Date: Friday, 24-03-2023
 Time: 11:00 AM To 02:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Right side numbers indicate the marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) The main aim of _____ research is that formation of the theory or contribution to the existing body of knowledge.
  - a) Fundamental
  - b) Applied
  - c) Problem
  - d) Action
- 2) Generally _____ tense used for writing research proposal.
  - a) Present
  - b) Past
  - c) Future
  - d) Simple present
- 3) Research is the systematic, objective and accurate search for the solution to a well – defined problems, this definition of research done by _____.
  - a) J. W. Best
  - b) Moule
  - c) Stephenson
  - d) Tuckman
- 4) Interviewing variables are also called _____ variables.
  - a) Controlled
  - b) Dependent
  - c) Independent
  - d) None
- 5) From the following _____ is not a important tool of experimental research.
  - a) Observational schedule
  - b) Psychological tests
  - c) Questionnaire
  - d) Interview
- 6) Descriptive research _____ type of research.
  - a) Fundamental
  - b) Analytical
  - c) Applied
  - d) Ex-post facto
- 7) _____ research is concerned with subjective assessment of attitude, opinions and behavior.
  - a) Quantitative
  - b) Inferential
  - c) Qualitative
  - d) Experimental
- 8) Record, cassette, autobiography, death letters and diary are the source of historical research, it is called _____ sources.
  - a) Primary
  - b) Secondary
  - c) Primary and secondary
  - d) Above all
- 9) _____ is not characteristics of a good measuring technique of research.
  - a) Objectivity
  - b) Reliability
  - c) Usability
  - d) Variability
- 10) _____ is small portion of population selected for observation and analysis.
  - a) Sample
  - b) Hypothesis
  - c) Assumption
  - d) Operational definition

- Q.2 Answer the following questions.**
- a) State the meaning of educational research with definition. **05**
  - b) Explain the nature of experimental research. **05**
- Q.3 Answer the following questions.**
- a) What are the importance of case study? **05**
  - b) Explain the concept of population in research. **05**
- Q.4 Answer the following questions (Any One)** **15**
- a) Explain the questionnaire and Interview tools as a research tool.
  - b) What are the meaning of Historical research? Explain their significance and steps.
- Q.5 Answer the following questions (Any One)** **15**
- a) Explain the concept, meaning and types of questionnaire research.
  - b) Explain the types of research in education with their characteristics.
- Q.6 Write Short Answers. (Any Four)** **20**
- a) Explain the sources of knowledge for research.
  - b) Explain the components of research proposal.
  - c) Explain the qualitative research.
  - d) Explain types of variables.
  - e) Explain sources of secondary data.

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - II) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
Philosophy of Education

Day & Date: Monday, 20-03-2023
 Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

- सुचना: 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) तत्त्वज्ञान म्हणजे ———.

अ) देशाचा अभ्यास	ब) सत्य स्वरूपाचे ज्ञान
क) मानवाचा अभ्यास	ड) वरील सर्व
- 2) प्रश्नोत्तर व संवादाच्या सहाय्याने ज्ञान प्राप्त करण्याचा प्रयत्न ——— मध्ये केला जातो.

अ) मूल्यमिमांसा	ब) द्वंद्ववादी दृष्टीकोन
क) योग	ड) यापैकी नाही
- 3) ज्ञानप्राप्ती खालीलपैकी ——— मार्गाने होते.

अ) प्रत्यक्ष अनुभव	ब) वैज्ञानिक पद्धती
क) अधिकृत प्रमाण	ड) वरील सर्व
- 4) ज्ञान म्हणजे सद्गुण असे ——— यांचे मत आहे.

अ) सॉक्रेटिस	ब) प्लेटो
क) रविंद्रनाथ टागोर	ड) महात्मा गांधी
- 5) बौद्ध तत्त्वज्ञानानुसार प्रत्येकाने खालीलपैकी ——— अंगीकारले पाहिजे.

अ) हिंसा न करणे	ब) खरे बोलणे
क) व्यभिचार न करणे	ड) वरील सर्व
- 6) पाश्चात्य तत्त्वज्ञानाचा जनक म्हणून ——— यांना मानले जाते.

अ) प्लेटो	ब) अरिस्टॉटल
क) इमर्सन	ड) सॉक्रेटिस
- 7) “मुलोटोयोगी शिक्षण योजना” ——— यांनी सुचविली.

अ) रविंद्रनाथ टागोर	ब) महात्मा गांधी
क) प्लेटो	ड) जॉन ड्युई
- 8) जीवनातील दुःखापासून मुक्त होण्यास मदत करणे हे ——— शिक्षणाचे ध्येय होते.

अ) वैदिक	ब) बौद्ध
क) जैन	ड) इस्लाम
- 9) “निसर्गानुसार व निसर्गाच्या सहवासात शिक्षण हे तत्त्व ——— या शिक्षणतंत्रज्ञाने प्रतिपादन करून अमलात आणले.

अ) महात्मा गांधी	ब) रविंद्रनाथ टागोर
क) प्लेटो	ड) वरीलपैकी नाही

- 10) अष्टांग मार्गाचा पुरस्कार ---- ने केला.
अ) द्वंदवादी दृष्टिकोन   ब) वैज्ञानिक
क) योग   ड) यापैकी नाही

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
अ) तत्त्वज्ञानाची कार्ये सांगा.
ब) जैन तत्त्वानानुसार शिक्षणाची ध्येये
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
अ) आवश्यकतावादाचे तात्त्विक सिद्धांत सांगा.
ब) महात्मा गांधी यांना अभिप्रेत असलेली अध्ययन-अध्यापन पद्धती स्पष्ट करा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
अ) अस्तित्ववादाचे तात्त्विक सिद्धांत सांगुन शिक्षणावरील प्रभाव स्पष्ट करा.
ब) जॉन ड्युई यांची शिक्षणाचे ध्येय, अध्ययन-अध्यापन पद्धती आणि शिक्षकाची भूमिका या संदर्भात माहिती स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
अ) तत्त्वज्ञानाचा अर्थ व गरज स्पष्ट करा.
ब) मूल्यांचा अर्थ सांगुन मूल्यांचे प्रकार स्पष्ट करा.
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20
अ) वैज्ञानिक पद्धतीनुसार ज्ञान म्हणजे काय?
ब) इस्लाम तत्त्वज्ञानाची मूलतत्त्वे
क) प्लेटो यांच्या मते शिक्षकाची भूमिका
ड) आधुनिक मानवतावाद
इ) शिक्षण आणि तत्त्वमिमांसा यामधील संबंध

Seat No.	
----------	--

Set P

M.Ed. (Semester - II) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
Philosophy of Education

Day & Date: Monday, 20-03-2023
 Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) The candidates should read the original questions in English.

Q.1 Chose the correct alternative

10

- 1) Philosophy means _____.
 a) Study of nation   b) knowledge of truth
 c) Study of human   d) Above all
- 2) Questioning and dialogue are the ways to acquire knowledge is _____.
 a) Axiology   b) Dialectal approach
 c) Yoga   d) none of the above
- 3) The source of knowledge is through _____.
 a) Direct Experience   b) Scientific Method
 c) Authorised statement   d) Above all
- 4) "Knowledge is virtue" is the opinion of _____.
 a) Socrates   b) Plato
 c) Rabindranath Tagore   d) Mahatma Gandhi
- 5) According to Buddha Philosophy each person should the following principal
 a) Non violence   b) Truth
 c) Don't commit adultery   d) Above all
- 6) The Further of western philosophy is called to _____.
 a) Plato   b) Aristotle
 c) Emerson   d) Socrates
- 7) Basic Education scheme is suggested by _____.
 a) Rabindranath Tagore   b) Mahatma Gandhi
 c) Plato   d) John Dewey
- 8) To help to free from sadness in life is the aim of education of _____.
 a) Vedic   b) Buddhist
 c) Jain   d) Islam
- 9) Education by nature and in nature is told and executed by _____ educational thinker.
 a) Mahatma Gandhi   b) Rabindranath Tagore
 c) Plato   d) None of the above
- 10) "Astang Marg" advocated by _____.
 a) Dialectical Approach   b) Scientific
 c) Yoga   d) None of the above

- Q.2 Answer the following questions. 10**
a) State the functions of philosophy.
b) Educational Aims of Jain philosophy.
- Q.3 Answer the following questions. 10**
a) State the philosophical theories of essentialism.
b) Explain the teaching learning method according to Mahatma Gandhi.
- Q.4 Answer the following questions (Any one) 15**
a) State the tenets of existentialism and explain its effect on education.
b) Explain the contribution of John Dewey with reference to aim of education teaching-learning method and role of teacher.
- Q.5 Answer the following questions (Any one) 15**
a) Explain the meaning & need of philosophy.
b) Explain the meaning of values and various types of the values.
- Q.6 Write short notes (Any four) 20**
a) What is knowledge according to scientific method?
b) Fundamentals of Islam Philosophy.
c) Explain the role of teacher of Plato.
d) Modern Humanism.
e) Relation between metaphysics and Education.

M.Ed. (Semester - II) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
Sociology of Education

Max. Marks: 80

सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

10

- 1) शिक्षणातील वंचित घटक ——— आहे.
अ) सामाजिकदृष्ट्या
क) मानसिकदृष्ट्या
ब) शारीरिकदृष्ट्या
ड) वरील सर्व
- 2) ——— हे खाजगीकरण करून साध्य केले जावू शकते.
अ) भाडे
क) करार
ब) मताधिकार
ड) वरील सर्व
- 3) सामाजिकीकरणाचे सिध्दांत ——— यांनी मांडले.
अ) जी. एच. मिड
क) अ व ब
ब) कुलेचा आरसा
ड) यापैकी नाही
- 4) संपूर्ण शांतता ——— स्त्रोतांमधून निर्माण होते.
अ) आंतरिक शांतता
क) निसर्गासह शांतता
ब) सामाजिक शांतता
ड) वरील सर्व
- 5) शाळा हि एक सामाजिक संस्था असून शिक्षण हि एक ——— आहे, असे मत जॉन ड्युई यांचे आहे.
अ) सामाजिक प्रक्रिया
क) सांस्कृतिक प्रक्रिया
ब) भावनिक प्रक्रिया
ड) यापैकी नाही
- 6) आंतरराष्ट्रीय मानवी हक्काच्या वैश्विक जाहीरनाम्याच्या कलमात ——— आहे.
अ) 28 हक्क आणि 2 कर्तव्य
क) 30 मानवी हक्क
ब) 2 हक्क आणि 28 कर्तव्य
ड) यापैकी नाही
- 7) मानवी हक्क दिवस म्हणून ——— ओळखला जातो.
अ) 10 डिसेंबर
क) 5 जून
ब) 5 मे
ड) 6 डिसेंबर
- 8) कलम ——— हे अल्पसंख्याकांच्या संरक्षण संबंधित आहे.
अ) कलम 45
क) कलम 41
ब) कलम 46
ड) कलम 29
- 9) बहुसांस्कृतिक समाजाचे ——— घटक आहेत.
अ) भिन्न भाषा
क) भिन्न वंश
ब) भिन्न धर्म
ड) वरील सर्व

10) ऑगस्त कॉम्स हे ——— जनक आहेत.

अ) शैक्षणिक मानसशास्त्र

ब) शैक्षणिक समाजशास्त्र

क) शैक्षणिक तत्त्वज्ञान

ड) शिक्षणशास्त्र

प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या.

10

अ) सामाजिक परिवर्तनातील अडथळे कोणते?

ब) बहुसांस्कृतिक समाजातील शिक्षण म्हणजे काय?

प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या.

10

अ) शांतता शिक्षणाची गरज आणि घटक स्पष्ट करा.

ब) वंचितासाठीच्या शिक्षणाची उद्दीष्टे सांगा.

प्र.4 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा.

15

अ) शैक्षणिक संधीची समानता म्हणजे काय? शिक्षणातील समता विरुद्ध समानता स्पष्ट करा.

ब) सामाजिक बदल म्हणजे काय? सामाजिक बदलामध्ये शिक्षकांची व शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.5 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा.

15

अ) शांतता शिक्षणाचे मुख्य तत्त्वज्ञान काय आहे? शांतता शिक्षणाची ध्येय व दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

ब) जागतिकीकरण, उदारीकरण आणि खाजगीकरण यांची संकल्पना व स्वरूप स्पष्ट करा.

प्र.6 थोडक्यात उत्तरे लिहा.

20

अ) शैक्षणिक समाजशास्त्राचा अर्थ आणि स्वरूप स्पष्ट करा.

ब) बहुसांस्कृतिक समाजात शिक्षणाची भूमिका कोणती?

क) सामाजिकीकरणामध्ये कुटुंबाची भूमिका स्पष्ट करा.

ड) निरंतर शिक्षणाची उद्दीष्टे स्पष्ट करा.

इ) शांततेसाठी शिक्षण म्हणजे काय आहे?

Seat No.	
-----------------	--

- Q.3 Answer the following questions. 10**
- a) Explain the need and components of Peace Education.
  - b) State the objective of Education for disadvantaged.
- Q.4 Answer the following questions (Any One) 15**
- a) What is meant by equality of Educational opportunities? Explain the equality verses equity in Education.
  - b) What is mean by Social change? Explain the role of Education and teacher in social change?
- Q.5 Answer the following questions (Any One) 15**
- a) Explain the basic Philosophy of Peace Education? Explain the aims and approaches of Peace Education.
  - b) Explain the concept and nature of Globalization, Liberalization and Privatization.
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20**
- a) Explain the meaning and nature of Educational sociology.
  - b) What is the role of Education in multicultural Society?
  - c) Explain the role of Family for Socialization.
  - d) State the objective of continuous Education.
  - e) What is mean by Education for Peace?

**Seat
No.**

Max. Marks: 80

10

- Page 1 of 4

- 10)** ज्या अध्ययन अनुभवात अध्ययन समृद्धीसाठी इतर विषय किंवा शाखा या मधील दुवे उपयोगात आणतात त्यांना ——— अध्ययन अनुभव म्हणतात.
अ) पर्यायी	ब) एकात्मिक
क) आंतरविद्याशाखात्मक	ड) ब, क दोन्ही

प्र.2 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

अ)	अभ्यासक्रमाचा अर्थ व संकल्पना स्पष्ट करा.	05
ब)	अध्ययनार्थी केंद्रित अभ्यासक्रमाची संकल्पना स्पष्ट करा.	05

प्र.3 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

अ)	अभ्यासक्रम विकसनाचे भविष्यवादी प्रतिमान स्पष्ट करा.	05
ब)	अध्ययन अनुभव विकसनाचे निकष स्पष्ट करा.	05

प्र.4 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा.

- अ) गरजांचे पृथःकरण, उद्दिष्टांची निवड, आशयाची निवड, सादरीकरण व त्यास अनुसरून अध्ययन अनुभवांची निवड व मुख्यमापन या मुद्यांना अनुसरून व्यावसायिक/प्रशिक्षणासाठीचे अभ्यासक्रम विकसन प्रतिमान स्पष्ट करा.
- ब) तुम्ही एकात्मिक व आंतरविद्याशाखीय अध्ययन अनुभवांची निर्मिती कशाप्रकारे कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्र.5 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा.

- अ) अभ्यासक्रमाचे तात्त्विक व वैचारिक/आदर्शवादी आधार स्पष्ट करा.
ब) मानवतावादी अभ्यासक्रमाची संकल्पना व वैशिष्टे सांगा. मानवतावादी अभ्यासक्रमात शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार)

- अ) अभ्यासक्रम भाराची समस्या
ब) विषय केंद्रित अभ्यासक्रम
क) हिल्डा टाबाचे अभ्यासक्रम विकसनाचे प्रतिमान (1962)
ड) केंद्रीकृत आणि विकेंद्रित अभ्यासक्रम
इ) अध्ययन अनुभवांची निवड करताना विचारात घ्यावयाचे मुद्दे

Seat No.	
----------	--

M.Ed. (Semester - II) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
Curriculum Studies

Day & Date: Thursday, 23-03-2023
 Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Right side numbers indicate the marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) The construction of Hilda Taba's model of curriculum development was done particularly for _____ study.
  - a) Learning
  - b) Social
  - c) Research
  - d) Survey
- 2) One of the characteristic of subject centered curriculum is _____.
  - a) Drill of a Specific skills
  - b) Revision
  - c) Group task
  - d) Survey
- 3) Curriculum means planning for _____.
  - a) Teaching
  - b) Feedback
  - c) Learning
  - d) Group task
- 4) Objectives, content, teaching method, _____ are components of curriculum.
  - a) Class room environment
  - b) School surrounding
  - c) Evaluation
  - d) None of these
- 5) The impact of naturalism on the curriculum shows the _____ basis of curriculum.
  - a) Philosophical
  - b) Psychological
  - c) Ideological
  - d) Social
- 6) The models of curriculum development stated by Tyler and Hilda Taba are _____.
  - a) Non-scientific
  - b) Scientific
  - c) Physical
  - d) Social
- 7) The Wiles and Bondy has stated the first stage of Curriculum development as _____.
  - a) Implementation
  - b) Evaluation
  - c) Analysis
  - d) Design
- 8) In _____ Curriculum more importance is given to What is taught rather than How it is taught.
  - a) Core
  - b) Community centered
  - c) Subject centered
  - d) Learner centered
- 9) The learning experiences must be _____.
  - a) Related to life
  - b) Related to objectives
  - c) according to age & maturity
  - d) All a, b, c
- 10) Learning experiences which uses links across different subjects or disciplines to enhance learning are called _____ leaning experiences.
  - a) Alternative
  - b) Integrated
  - c) Interdisciplinary
  - d) Both b, c

- Q.2 Answer the following questions in brief. 10**
- a) Explain the meaning and concept of Curriculum.
  - b) Explain the Concept of Learner Centered Curriculum.
- Q.3 Answer the following questions in brief. 10**
- a) Explain the Futuristic Model of Curriculum Development.
  - b) Explain the Criteria for developing learning experiences.
- Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15**
- a) Explain Vocational/Training model of Curriculum development with reference to analysis of needs, selection of objectives, selection and organization of content / learning experiences and evaluation.
  - b) Explain with examples how you will design/construct Integrated and Interdisciplinary learning experiences.
- Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15**
- a) Explain the Philosophical and Ideological basis of Curriculum.
  - b) Explain the concept and characteristics of Humanistic Curriculum.
Explain the Role of teacher in Humanistic Curriculum.
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20**
- a) Problem of Curriculum Load
  - b) Subject Centered Curriculum
  - c) Hilda Taba Model (1962) of Curriculum development
  - d) Centralized and Decentralized Curriculum
  - e) Points to considered while selecting learning experiences

Seat No.	
-----------------	--

Max. Marks: 80

सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

10

- 1) सुटया पाठांची मालिका म्हणजे ——— होय.
अ) सराव अध्यापन
ब) सलग अध्यापन
क) छात्रसेवाकाल
ड) वरीलपैकी नाही
- 2) शिक्षक शिक्षणाचे उद्दिष्ट प्रशिक्षणार्थींना ——— मदत करणे हे आहे.
अ) अध्ययनार्थींच्या समस्या सोडविणे
ब) नवप्रवाहांचा परिचय करून घेण्यास
क) योग्य अध्ययन अनुभव निवडण्याची कौशल्य विकसित करण्यास
ड) वरील सर्व
- 3) केंद्र शासनाला शिक्षणविषयक सल्ला देणारी ——— ही महत्त्वाची कार्यवाहिनी आहे.
अ) यु.जी.सी
ब) युनेस्को
क) एन.सी.टी.ई.
ड) शारीरिक
- 4) जिल्हा पातळीवर सेवांतर्गत प्रशिक्षण उपक्रमांचे आयोजन ——— ही संस्था करते.
अ) विस्तार सेवा केंद्र
ब) राज्य शिक्षणसंस्था
क) राष्ट्रीय प्रौढ शिक्षण संस्था
ड) वरील सर्व
- 5) पूर्व प्राथमिक शिक्षण, प्राथमिक शिक्षण, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण हे ——— ने मान्य केले आहे.
अ) सेवापूर्व शिक्षक-शिक्षण
ब) सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षण
क) सेवापूर्व व सेवांतर्गत शिक्षक-शिक्षण
ड) वरीलपैकी नाही
- 6) पहिल्या टप्प्यात तज्ञांचे प्रशिक्षण पूर्ण केले जाते. ते ——— प्रतिमानाशी संबंधित असते.
अ) संकल्पना प्राप्ती
ब) कास्केड
क) भूमिका पालन
ड) वरील सर्व
- 7) शिक्षक-प्रशिक्षकाने दिलेले अभिप्राय हे ——— शी संबंधित असतात.
अ) पाठ
ब) प्रत्याभरण
क) विद्यार्थी शिक्षक
ड) विद्यार्थी शिक्षक, पाठ व प्रत्याभरण

- 8) स्वायत्तता, सर्जनशील, सहकारी व लोकशाहीनिष्ठ हे ——— केंद्रित करतात.
 अ) शालेय कार्यक्रम संघटीत ज्ञान
 ब) शालेय कार्यक्रम संघटीत कृती
 क) शालेय कार्यक्रम संघटीत कृती शक्ती
 ड) वरील सर्व
- 9) सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षणाचे ——— हे उद्दिष्ट आहे.
 अ) शिक्षक व्यवसायाची सुधारणा
 ब) शिक्षकांना नवीन ज्ञान आणि तंत्रज्ञान देणे
 क) कमतरता कमी करणे व संशोधनाला चालना देणे
 ड) वरील सर्व
- 10) तात्विक व प्रात्यक्षिक भागातील मोठी दरी दूर करण्यासाठी ——— ची आवश्यकता असते.
 अ) समाजसेवा
 ब) छात्रसेवाकाल
 क) सहल
 ड) वरीलपैकी नाही

प्र.2 थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- अ) शिक्षक—शिक्षणात कमी कालावधीच्या कोर्सची आवश्यकता स्पष्ट करा. **05**
 ब) भारतातील शिक्षक—शिक्षणाची रचना स्पष्ट करा. **05**

प्र.3 थोडक्यात उत्तरे लिहा

- अ) प्रौढ अध्ययनार्थी म्हणून विद्यार्थी — शिक्षकाची वैशिष्ट्ये कोणती? **05**
 ब) सेवेतील परिणामकारक शिक्षक प्रशिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. **05**

प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- अ) भारतातील सध्याच्या प्रचलित सेवापूर्व व सेवांतर्गत शिक्षक—शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमातील विविध समस्या स्पष्ट करा. **15**
 ब) सेवापूर्व शिक्षक—शिक्षण संकल्पना व उद्दिष्टे स्पष्ट करून सेवापूर्व शिक्षक—शिक्षणाचे स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.

प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- 1) सहभागात्मक, सहकार्यात्मक आणि छोट्या गटातील व्यवहारात्मक उपागमाचे संघटन आणि मूल्यमापन करताना त्यांची व्याप्ती आणि शक्यता सांगा. **15**
 2) सेवांतर्गत शिक्षक—शिक्षणाची आखणी करताना शिक्षक प्रशिक्षकाला कोणत्या समस्या येतात ते सांगून त्याचे आयोजन करण्यासाठी काही मार्गदर्शक बाबी सांगा.

प्र.6 टिपा लिहा. (कोणतेही चार)

- अ) कोर्स वर्कचे फायदे आणि मर्यादा स्पष्ट करा. **20**
 ब) शिक्षक—शिक्षणातील ऑनलाईन मोडचे फायदे आणि मर्यादा कोणत्या?
 क) सेवांतर्गत शिक्षक—शिक्षणात प्रत्याभरण आणि मूल्यमापन गोळा करताना येणाऱ्या समस्या कोणत्या?
 ड) सेवांतर्गत शिक्षक—शिक्षणातील राष्ट्रीय व राज्यस्तरीय वाहिन्या व संस्था कोणत्या?
 इ) सक्षमता सुधारणा कोर्सची गरज स्पष्ट करा.

Seat No.	
-----------------	--

**M.Ed. (Semester - II) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
Teacher Education - I**

Day & Date: Friday, 24-03-2023
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Right side numbers indicate the marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) The series of the stray lessons means _____.
a) Practice teaching   b) Block teaching
c) Internship   d) None of these
- 2) The objective of teacher education is to help the trainees to _____.
a) Solve the difficulties of learners
b) Acquaint with innovative practices
c) Develop the skills of selecting appropriate learning experience
d) All above
- 3) To provide educational advice to central Govt. is the function of _____.
a) U.G.C.   b) UNESCO
c) N.C.T.E.   d) C.A.B.E.
- 4) District level, in service training programmers are organized by _____.
a) Extension service Centre
b) State institute of education
c) National adult education programme
d) Above all
- 5) Pre-primary education, Primary Education and Secondary and Higher Secondary Education is considered _____.
a) Pre- service teacher education
b) Inservice teacher education
c) Pre service and in service teacher education
d) None of above
- 6) In first step training is completed to key resource person. It is related to _____ model.
a) Concept attainment   b) Casacade
c) Role playing   d) Above all
- 7) Teacher educator's remarks are related to _____.
a) Lesson
b) Feed back
c) Student teacher
d) Student teacher, lesson and feedback

8) Self governing, creative, co-operative and democratic are focusing to _____.

- a) School programme organized knowledge
- b) School programme organized activities
- c) School programme organized abilities
- d) Above all

9) Objective of in service teacher education are _____.

- a) Development teacher profession
- b) Giving new knowledge of technology of teacher
- c) Removing weakness and promoting research function
- d) Above all

10) Removing wide gap between theoretical and practical, it is very essential to accept _____.

- a) Social service
- b) Internship
- c) Trip
- d) None of above

Q.2 Answer the following questions. 10

- a) Explain the need of short term courses in teacher education.
- b) Explain the structure of teacher education in India.

Q.3 Answer the following questions. 10

- a) What are the characteristics of student teacher as an adult learner?
- b) What are the qualities of an effective in service teacher educator?

Q.4 Answer the following questions (Any One) 15

- a) Explain the different problems of existing pre-service and in-service teacher education programme in India.
- b) State the concept and objectives of pre-service teacher education and explain the nature and scope of pre service teacher education.

Q.5 Answer the following questions (Any One) 15

- a) What is the scope and possibilities for organization and evaluation of participatory, collaborative and peer coaching transactional approaches?
- b) What are the common problems faced by a teacher educator for designing an in-service teacher education? Give guidelines for arrangement.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20

- a) State the merits and limitations of course work.
- b) What are the merits and limitations of online mode of preservice teacher education?
- c) What are the problems collecting feedback and evaluation in in-service teacher education?
- d) State the national and state level agencies and institutions for in service teacher education.
- e) Explain the need of competency development course.

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
ADVANCE RESEARCH METHOD

Day & Date: Monday, 23-01-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

- सूचना: 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) संशोधनासाठी वापरलेल्या संदर्भ ग्रंथाच्या नोंदी संशोधन अहवालात ——— ठिकाणी लिहितात.
 अ) प्रकरणात
 ब) अनुक्रमणिका
 क) परिशिष्टापूर्वी
 ड) वरील सर्व
- 2) संपादनाच्या बाबतीत मुले-मुली यांच्यात फरक नसतो ही ——— प्रकारची परिकल्पना आहे.
 अ) दिशादर्शक
 ब) संशोधन
 क) अनिर्देशित
 ड) शून्य
- 3) एपीए म्हणजे ———
 अ) अमेरिकन सायकॉलॉजिकल असोसिएशन
 ब) अमेरिकन फिजिकल असोसिएशन
 क) अमेरिकन प्रोग्राम असोसिएशन
 ड) वरील सर्व
- 4) प्रवाह विश्लेषणाची संकल्पना ——— संशोधनाशी संबंधित आहे.
 अ) संख्यात्मक
 ब) गुणात्मक
 क) ऐतिहासिक
 ड) कृती
- 5) क्रमांकांना मूल्य नसणाऱ्या श्रेणीला ——— म्हणतात.
 अ) नामांकन
 ब) क्रमांकन
 क) मध्यंतर निदर्शक
 ड) गुणोत्तर
- 6) जनसंख्येचे मध्यमान व नमुन्याचे मध्यमान यात जर फरक आला तर त्यास ——— म्हणतात.
 अ) संभाव्यता
 ब) मध्यमान त्रुटी
 क) नमुना त्रुटी
 ड) यापैकी नाही
- 7) स्पिरमनची श्रेणी अंतर पद्धतीमध्ये सहसंबंध गुणक ——— या चिन्हाने दर्शवितात.
 अ) ρ
 ब) γ
 क) β
 ड) यापैकी नाही
- 8) परिमितीय चाचणी माहितीमधील ——— गृहीत धरते.
 अ) मूलभूत वितरण
 ब) जनसंख्या आकार
 क) नमुना आकार
 ड) यापैकी नाही

- 9) दोन किंवा अधिक चलांमधील संबंधासाठी ——— विश्लेषण वापरले जाते.
अ) प्रतिगमन ब) प्राप्तांक
क) मध्यांक ड) यापैकी नाही
- 10) माहितीचे त्रिकोणीकरण म्हणजे ———.
अ) माहितीचा एकच मार्ग ब) माहितीचे अनेक मार्ग
क) माहितीचे साधन ड) यापैकी नाही

प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10

- अ) नामांकन शलाकेचा अर्थ सांगा व उदाहरणे द्या.
ब) त्रिकोणीकरणाची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10

- अ) क्रमांकन शलाकेचा अर्थ सांगा व उदाहरणे द्या.
ब) एक्सेलचा संशोधनात उपयोग लिहा.

प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15

- अ) परिकल्पनेचा अर्थ व व्याख्या लिहा आणि परिकल्पनेचे प्रकार स्पष्ट करा.
ब) संशोधन अहवालातील मुख्य विभागातील प्रकरणाची नावे लिहा व प्रत्येक प्रकरणातील घटकांची चर्चा करा.

प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15

- अ) परिमितीय व अपरिमितीय चाचण्या म्हणजे काय? परिमितीय व अपरिमितीय चाचणीतील फरक स्पष्ट करा.
- ब) सहसंबंध म्हणजे काय? स्पिररमन व पिररसनचा सहसंबंध गुणक स्पष्ट करा.

प्र.6 टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) 20

- अ) संशोधन अहवालाचे विभाग
ब) मध्यमानाचे उपयोग
क) ॲनोव्हा
ड) शततमक क्रम
इ) शून्य परिकल्पना

Seat No.	
----------	--

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
ADVANCE RESEARCH METHOD

Day & Date: Monday, 23-01-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate in full marks.

Q.1 Chose the correct alternative **10**

- 1) The reference books used in the research are included in _____ part of the research report.
  - a) In chapter
  - b) Index
  - c) Before appendix
  - d) All above
- 2) There is no significant difference between the achievement of boys and girls is _____ type of hypothesis.
  - a) Directional
  - b) Research
  - c) Un directional
  - d) Null
- 3) APA means _____.
  - a) American Psychological Association
  - b) American Physical Association
  - c) American Programme Association
  - d) All above
- 4) The concept of trend analysis is related with _____ research.
  - a) Quantitative
  - b) Qualitative
  - c) Historical
  - d) Action
- 5) Where the numbers are no value that scale is called _____.
  - a) Nominal
  - b) Ordinal
  - c) Interval
  - d) Ratio
- 6) Difference between a population mean and sample mean is called _____.
  - a) Probability
  - b) Mean error
  - c) Sampling error
  - d) None of these
- 7) Spearman's Rank difference method of correlation identify _____ sign.
  - a) ρ
  - b) Y
  - c) β
  - d) None of these
- 8) Parametric test assume _____ in the data.
  - a) The underlying distribution
  - b) The sample size
  - c) Population size
  - d) None of these
- 9) _____ analysis is used for relationship between two or more variable.
  - a) Regression
  - b) Score
  - c) Median
  - d) None of these
- 10) Triangulation of data means _____.
  - a) One source of data
  - b) Multiple sources of data
  - c) Tools of data
  - d) None of these

- Q.2 Answer the following questions.**
- a) Write meaning of Nominal scale and give example. **05**
  - b) Explain the concept of Triangulation. **05**
- Q.3 Answer the following question.**
- a) Write meaning of Ordinal scale and give example. **05**
  - b) State the use of EXCEL in Research. **05**
- Q.4 Answer the following questions. (Any one)** **15**
- a) Write the meaning and definition of hypothesis. Explain the types of hypothesis.
  - b) Write the names of the chapters in main section of research report. Discuss the components in every chapter.
- Q.5 Answer the following questions. (Any one)** **15**
- a) What is mean by Parametric and nonparametric test? Explain the difference between Parametric and nonparametric test.
  - b) What is mean by correlation? Explain the Spearman and Pearson correlation.
- Q.6 Write short notes. (Any four)** **20**
- a) Sections of Research Report
  - b) Use of mean
  - c) ANOVA
  - d) Percentile Rank
  - e) Null Hypothesis

**Seat
No.**

Max. Marks: 80

10

- Page 1 of 4

- 10) शिक्षकाला ---- उद्दिष्टये साध्य करण्यासाठी प्रयत्नशील राहावे लागते.**
अ) अध्ययन	ब) पाठाची
क) अध्यापन	ड) व्यवस्थापन

प्र.2	खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. अ) नवीन शैक्षणिक धोरणाची संकल्पना लिहा. ब) शिक्षक शिक्षणाचा दृष्टीकोण लिहा.	10
प्र.3	खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. अ) माध्यमिक शिक्षणाचे जागतिकीकरण ब) शिक्षक शिक्षणाचा शालेय शिक्षणाची परस्पर संबंध	10
प्र.4	खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) अ) सेवांतर्गत शिक्षणाची संकल्पना सांगून त्याचे शिक्षक शिक्षणातील महत्व स्पष्ट करा. ब) व्यवसायिक शिक्षणापुढील येणारे विविध आव्हाने स्पष्ट करा.	15
प्र.5	खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) अ) शिक्षक शिक्षणामध्ये विविध खाजगी संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा. ब) शिक्षक शिक्षणातील संशोधन प्रवाहाचे स्वरूप व महत्व स्पष्ट करा.	15
प्र.6	थोडक्यात माहिती लिहा. (कोणत्याही चार) अ) नवीन शैक्षणिक धोरणाची गरज ब) सेवापूर्व शिक्षणाचे महत्व क) शिक्षक शिक्षणातील संशोधन प्रभाव ड) शिक्षक शिक्षणातील शैक्षणिक समस्या इ) एन. जी. ओ. चे शैक्षणिक कार्य उ) व्यवसायिक शिक्षक शिक्षणाचा विकास	20

Seat No.	
----------	--

Set **P**

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
TEACHER EDUCATION - II

Day & Date: Tuesday, 24-01-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate in full marks.

Q.1 Chose the correct alternative in question. 10

- 1) Management is _____ concept.
  - a) scope
  - b) limited
  - c) flexible
  - d) All above
- 2) Effective teaching process how doing on this topic was the research at _____.
  - a) India
  - b) England
  - c) America
  - d) Russia
- 3) Respect any process of education depend on _____.
  - a) school
  - b) society
  - c) teacher
  - d) students
- 4) _____ is master key of again century.
  - a) Continuing teaching
  - b) Continuing learning
  - c) Creativity
  - d) None of these
- 5) Capacity of applied of knowledge means _____.
  - a) Applied competency
  - b) Programme competency
  - c) Aptitude competency
  - d) Work competency
- 6) For progress in profession development of teacher to give him _____ experience is most important.
  - a) school laboratory
  - b) regional
  - c) research
  - d) action
- 7) National educational research council started in _____ fifth annual planning.
  - a) first
  - b) second
  - c) third
  - d) fourth
- 8) For education gets _____ meating by research.
  - a) idealism
  - b) religion
  - c) scientific
  - d) All above
- 9) In the school management human property and _____ property this main factors effects on management.
  - a) physical
  - b) economical
  - c) social
  - d) political
- 10) For the achievement objective of _____ teachers tryingness is most important.
  - a) Learning
  - b) lesson
  - c) teaching
  - d) management

- Q.2 Write the short note.**
- a) Write concept of new education policy. **05**
  - b) Write the approach of teacher education. **05**
- Q.3 Write the short note.**
- a) Globalization of secondary education. **05**
  - b) Co-relation to school education of teacher education. **05**
- Q.4 Answer the following questions. (Any one)** **15**
- a) Write importance of teacher education and Explain the concept of inservice education.
  - b) Explain different coming challenges of professional education.
- Q.5 Answer the following questions. (Any one)** **15**
- a) Explain role of N.G.O. in teacher education.
  - b) Explain nature of research trends in teacher education.
- Q.6 Write short notes. (Any four)** **20**
- a) Needs of new educational policy.
  - b) Importance of pre-service education.
  - c) Effect of research in teacher education.
  - d) Education problems in teacher education.
  - e) Function in education of N.G.O.
  - f) Development of professional teacher education

10) सर्वशिक्षा अभियानांतर्गत ——— वयाच्या विद्यार्थ्यांना मोफत व सक्तीचे शिक्षण दिले जाते.

अ) 8 ते 14

ब) 9 ते 16

क) 6 ते 14

ड) 10 ते 18

प्र.2 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

10

अ) NGO ची कार्ये लिहा.

ब) प्राथमिक शिक्षणात भाषिक विकासाचे महत्त्व लिहा.

प्र.3 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

10

अ) समावेशक शिक्षण ही संकल्पना काय आहे?

ब) शिक्षक सबलीकरणाचे महत्त्व लिहा.

प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

15

अ) प्राथमिक शिक्षणात सर्व शिक्षा अभियानाची भूमिका काय आहे? प्राथमिक शिक्षणासाठी त्याची ध्येये व उपक्रम लिहा.

ब) गळती म्हणजे काय? प्राथमिक शिक्षणातील गळतीची कारणे स्पष्ट करा.

प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

15

अ) संकल्पनात्मक विश्लेषण म्हणजे काय? प्राथमिक शिक्षणातील विविध दृष्टीकोन स्पष्ट करा.

ब) शिक्षणाचा अधिकार ही संकल्पना लिहा. मूलभूत अधिकार कोणते? प्राथमिक शिक्षणाच्या संदर्भात शिक्षणाचा अधिकार कायद्यातील तरतूदी स्पष्ट करा.

प्र.6 थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणत्याही चार)

20

अ) बाल्यावस्थेतील भावनिक विकासाचे महत्त्व लिहा.

ब) अध्ययनार्थीची संपादनूक पातळी लिहा.

क) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखड्याची मुख्य उद्दिष्टे लिहा.

ड) मध्यान्ह भोजन योजनेचे महत्त्व लिहा.

इ) स्वातंत्र्य व शिस्त यातील फरक लिहा.

Seat No.	
----------	--

Set P

**M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
ELEMENTARY SCHOOL LEVEL STATUS, ISSUE AND CONCERNS**

Day & Date: Wednesday, 25-01-2023
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate in full marks.

Q.1 Chose the correct alternative**10**

- 1) _____ is more important for Language development.
  - a) Knowledge of language
  - b) Script
  - c) Alphabets
  - d) All above
- 2) In the socio – emotional development of child _____ skill is essential.
  - a) Acting
  - b) Singing
  - c) Dance
  - d) None of these
- 3) 'Learning by doing' stated by _____.
  - a) Rabindranath Tagore
  - b) Swami Vivekanand
  - c) M.K. Gandhi
  - d) Lokmanya Tilak
- 4) Free and compulsory education start for primary education by _____.
  - a) Rabindranath Tagore
  - b) Sarva Shiksha Abhiyan
  - c) M.K. Gandhi
  - d) None of these
- 5) In conceptual analysis _____ is not important approach.
  - a) Entertainment
  - b) Activity centered
  - c) Learner centered
  - d) Freedom
- 6) In different types of the discipline _____ is the ideal type.
  - a) military
  - b) self discipline
  - c) controlled
  - d) None of these
- 7) Admission is given the student in Navodaya Vidyalaya after passing the _____ standard.
  - a) Vth
  - b) IVth
  - c) IXth
  - d) Xth
- 8) _____ is not a major problems in rural primary education.
  - a) Uniform
  - b) Dropout
  - c) Enrollment
  - d) Stagnation
- 9) In post Independent of India, the Mid-day-meal scheme was first launched in _____.
  - a) Uttar Pradesh
  - b) Tamil Nadu
  - c) Maharashtra
  - d) Kerala
- 10) In the Sarva Shiksha Abhiyan free and compulsory education for children between the ages _____.
  - a) 8-14
  - b) 9-16
  - c) 6-14
  - d) 10-18

- Q.2 Write the answer in brief.**
- a) Write the functions of NGO. **05**
  - b) Write the importance of Language development in Elementary education. **05**
- Q.3 Write the answer in brief.**
- a) Write the concept of Inclusive Education. **05**
  - b) Write the importance of Teacher Empowerment. **05**
- Q.4 Answer the following questions. (Any one)** **15**
- a) What is the Role of Sarva Shiksha Abhiyan in Elementary education? Write the Goals and activities for Elementary education.
  - b) What is meant by dropout? Explain the reasons of dropout in elementary education.
- Q.5 Answer the following questions. (Any one)** **15**
- a) What is meant by conceptual analysis? Explain the different approaches in elementary education.
  - b) Write the concept of Right to Education. Which are the fundamental Rights? Explain the provisions in RTE act related to elementary education.
- Q.6 Write short notes. (Any four)** **20**
- a) Write the significance of emotional development.
  - b) Write the achievement level of Learner.
  - c) Write the main objectives of National Curriculum Framework.
  - d) Write the significance of Mid-Day-Meal.
  - e) What is the difference between freedom and discipline?

_____

Max. Marks: 80

10

- Page 1 of 4

9) राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण परिषदेची स्थापना ——— मध्ये झाली.

अ) 1971

ब) 1973

क) 1975

ड) 1978

10) SSA म्हणजे ———.

अ) Sarva Shiska Abhiyan

ब) Sarva Shiksha Aahawan

क) Sarva Shanti Abhiyan

ड) यापैकी नाही

प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या.

10

अ) बहुविध बुद्धिमत्ता म्हणजे काय?

ब) गळती हि शिक्षणिक समस्या आहे स्पष्ट करा.

प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या.

10

अ) पोर्टफोलिओ मूल्यमापन म्हणजे काय?

ब) माध्यमिक शिक्षणाच्या गुणवत्ता विकासात शिक्षक शिक्षणाचे योगदान स्पष्ट करा.

प्र.4 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

15

अ) माध्यमिक शिक्षणाच्या सर्वव्रीकरणातील समस्यांचे सविस्तर वर्णन करा.

ब) उच्च शिक्षणातील NUEPA ची भूमिका आणि कार्य स्पष्ट करा.

प्र.5 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

15

अ) कुमारवयीन मुलांच्या अध्यापनाची प्रक्रिया स्पष्ट करून कुमारवयीन मुलांच्या समस्या सांगा.

ब) माध्यमिक स्तरावर शाळा mapping मध्ये MIS भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.6 थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणतेही चार)

20

अ) शैक्षणिक प्रक्षेपण हि संकल्पना

ब) मतीमंद मुलांच्या शैक्षणिक समस्या

क) शिक्षण शिक्षणात NCTE ची भूमिका

ड) सर्वकष व सातत्यपूर्ण मूल्यमापन हि संकल्पना

इ) मुलींच्या शैक्षणिक समस्या

Seat No.	
----------	--

Set **P**

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
SECONDARY SCHOOL LEVEL STATUS, ISSUES AND CONCERNS

Day & Date: Wednesday, 25-01-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Q. No. 1 is compulsory.
 3) Figures to the right indicate full marks

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) _____ work around multiple intelligence has a profound impact on thinking and practice in education.
  - a) Alfred Adler's
  - b) Russell Barkley's
  - c) Guilford's
  - d) Howard Gardner's
- 2) Evaluation of the teacher trainees should be in the field of _____.
  - a) Educational theory
  - b) Methodology
  - c) community work
  - d) Discipline
- 3) In Navodaya Vidyalaya and Kendriya Vidyalaya free education is imparted to girls up to class.
  - a) V
  - b) VIII
  - c) X
  - d) XII
- 4) _____ committee was recommended two-year degree course of teacher education in India.
  - a) Dr. Yashpal
  - b) Justice Varma
  - c) Dr. Dave
  - d) Dr. Kothari
- 5) The art of assisting another one to learn means _____.
  - a) teaching
  - b) learning
  - c) a and b
  - d) none of above
- 6) _____ recommended for the setting up of a UGC.
  - a) Radhakrishnan commission
  - b) Kothari commission
  - c) Sargent plan of education
  - d) Mudaliyar commission
- 7) Summative evaluation is conducted at the _____ of the year.
  - a) beginning
  - b) end
  - c) middle
  - d) none of the above
- 8) Requiring extra time to plan and assessment system and conduct the assessment is the _____ of portfolio assessment.
  - a) aim
  - b) objective
  - c) advantage
  - d) disadvantage
- 9) National council of teacher education is established in _____.
  - a) 1971
  - b) 1973
  - c) 1975
  - d) 1978
- 10) SSA means _____.
  - a) Sarva Shiksha Abhiyan
  - b) Sarva Shiksha Aahawan
  - c) Sarva Shanti Abhiyan
  - d) none of these

- Q.2 Answer the following questions. 10**
a) What is mean by multiple intelligence?
b) Explain the dropout as a educational problem.
- Q.3 Answer the following questions. 10**
a) What is mean by portfolio assessment?
b) Explain the contribution of secondary teacher Education in quality improvement of secondary education.
- Q.4 Answer the following questions (Any One) 15**
a) Describe in details problems related to universalization of secondary school education.
b) Explain the role of NUEPA in higher education.
- Q.5 Answer the following questions (Any One) 15**
a) State the problems of adolescence and explain the process of teaching to the adolescence.
b) Explain the role MIS in school mapping at secondary level.
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20**
a) The concept of Educational projection
b) The educational problems of slow learners
c) Role of NCTE in teacher education
d) Concept of comprehensive and continuous evaluation
e) Girls educational problems

**Seat
No.**

Max. Marks: 80

10

- 1) कोठारी आयोगाचा कालावधी ——— आहे.
अ) 1950—52   ब) 1964—66
क) 1972—74   ड) 1994—96
- 2) भारतात मोफत व सक्तीच्या शिक्षणाचे वय ——— आहे.
अ) 6 ते 14   ब) 12 ते 18
क) 14 ते 20   ड) यापैकी नाही
- 3) बालकांचे आरोग्य सुधारण्यासाठी ——— प्रकारचे शिक्षण दिले जाते.
अ) आरोग्य शिक्षण   ब) परिसर अभ्यास
क) शारीरिक शिक्षण   ड) कला शिक्षण
- 4) भारत सरकारच्या मानव संसाधन विकास विभागास ——— ही संस्था जोडली आहे.
अ) एन.सी.ई.आर.टी.   ब) एस.सी.ई.आर.टी.
क) एन.सी.टी.ई.   ड) यू.जी.सी.
- 5) एन.सी.ई.आर.टी.ची स्थापना दिल्ली येथे ——— साली झाली.
अ) 1965   ब) 1963
क) 1961   ड) 1967
- 6) ——— ही इयत्ता निम्न प्राथमिक स्तरामध्ये समाविष्ट आहे.
अ) चौथी   ब) सहावी
क) सातवी   ड) यापैकी नाही
- 7) भाषेच्या विविध कौशल्यांपैकी ——— हे भाषिक कौशल्य नाही.
अ) श्रवण   ब) वाचन
क) लेखन   ड) अभिनय
- 8) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण ——— साली जाहिर झाले.
अ) 1988   ब) 1986
क) 1992   ड) 1990
- 9) प्राथमिक स्तरावरील अभ्यासक्रमात ——— हा विषय समाविष्ट केला जात नाही.
अ) मानसशास्त्र   ब) मराठी
क) गणित   ड) भूगोल

10) ——— हा वस्तुनिष्ठ प्रश्न प्रकार नाही.

अ) लघुत्तरी

ब) रिकाम्या जागा भरा

क) चूक की बरोबर

ड) जोड्या लावा

प्र.2 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

10

अ) जिल्हा प्राथमिक शाळांचे महत्त्व काय? त्यांच्या उद्दिष्टांची चर्चा करा.

ब) अध्ययन सामुग्रीची वैशिष्ट्ये लिहा.

प्र.3 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

10

अ) सेवापूर्व शिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रमाची संकल्पना लिहा.

ब) कार्यानुभव म्हणजे काय? त्याची उद्दिष्टे लिहा.

प्र.4 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा.

15

अ) सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रम म्हणजे काय? त्याच्या चिकित्सक मूल्यमापन व समस्यांची चर्चा करा.

ब) प्राथमिक शालेय शिक्षणाचे स्वरूप लिहा. त्याची तत्त्वे विस्तृत स्पष्ट करा.

प्र.5 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा.

15

अ) प्राथमिक शिक्षणात समूहाची भूमिका स्पष्ट करून विद्यार्थ्यांसाठी उपक्रमांची चर्चा करा.

ब) सर्व शिक्षा अभियान म्हणजे काय? विद्यार्थ्यांसाठी विविध उपक्रमांची चर्चा करा.

प्र.6 थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणत्याही चार)

20

अ) प्राथमिक स्तरावर शारीरिक शिक्षणाचे महत्त्व लिहा.

ब) मध्यान्ह भोजनाची उद्दिष्टे कोणती?

क) संशोधन आढाव्याचे महत्त्व काय?

ड) प्राथमिक स्तरावर एम.एस.सी.ई. आर.टी. चे स्वरूप व महत्त्व काय?

इ) प्राथमिक स्तरावर कथा-कथनाचे महत्त्व काय?

[illegible]

Max. Marks: 80

10

- Page 3 of 4

- Q.3 Write the answer in brief.** **05**
- a) Write the concept of Pre-service teacher training programme. **05**
  - b) What is meant by work experience? Write the objectives of them. **05**
- Q.4 Answer the following questions. (Any one)** **15**
- a) What is meant by In-service programme? Discuss the critical evaluation and problems.
  - b) Write the nature of elementary school education and explain the principles of elementary school education.
- Q.5 Answer the following questions. (Any one)** **15**
- a) Write the role of community in elementary education programme and discuss the activities for students.
  - b) What is meant by Sarva Shiksha Abhiyan? Explain the different activities for students.
- Q.6 Write short notes. (Any four)** **20**
- a) Write the significance of physical education at primary level.
  - b) Which are the objectives of Mid-day-Meal?
  - c) What is the importance of Research Review?
  - d) What is the nature and importance of MSCERT in Elementary Education?
  - e) What is the importance of story telling in primary education.

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
SECONDARY SCHOOL LEVEL CURRICULUM,
PEDAGOGY AND ASSESSMENT

Day & Date: Friday, 27-01-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1 खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

10

- 1) सकारिक मूल्यमापनाचे ——— हे तंत्र नाही.
 अ) अभिरुची प्रश्नावली
 ब) पडताळा सूची
 क) मुलाखत
 ड) पद निश्चयन श्रेणी
- 2) शिक्षकाकडे ——— या प्रकारचे ज्ञान असणे आवश्यक आहे.
 अ) विषयज्ञान
 ब) अध्यापन शास्त्रीय आशय ज्ञान
 क) अभ्यासक्रमिय ज्ञान
 ड) वरील सर्व
- 3) टेलीकॉन्फरसिंगचे ——— हे साधन आहे.
 अ) पुस्तक
 ब) ग्रंथालय
 क) टेलिफोन
 ड) वरीलपैकी एकही नाही
- 4) शिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे सेवापूर्व व ——— सेवांतर्गत हे दोन प्रमुख वर्ग आहेत.
 अ) सेवांतर्गत
 ब) सेवेनंतर
 क) नोकरी
 ड) वरीलपैकी सर्व
- 5) ज्ञानरचनावादी अभ्यासक्रमाचे ——— हे वैशिष्ट्य नाही.
 अ) स्वातंत्र्य
 ब) कडक शिस्त
 क) सृजनशीलतेस प्रेरणा
 ड) उपक्रमावर भर
- 6) आंतरर्क्रीयतात्मक तंत्राचा वापर ——— साठी आहे.
 अ) शिक्षण
 ब) प्रशिक्षण
 क) वितरण
 ड) वरील सर्व
- 7) ——— हा भाषेचा प्रकार नाही.
 अ) मातृभाषा
 ब) संस्कृती
 क) बोलीभाषा
 ड) आंतरराष्ट्रीय भाषा
- 8) प्राथमिक शिक्षण आणि विद्यापीठिय शिक्षण यांना जोडणारा दुवा म्हणजे ——— होय.
 अ) माध्यमिक शिक्षण
 ब) व्यावसायिक शिक्षण
 क) पूर्व प्राथमिक शिक्षण
 ड) वरील सर्व
- 9) विशिष्ट आशय, घटक, क्रिया, घटना आणि नियम यांच्या संरचनेला ——— म्हणतात.
 अ) संगणक क्षेत्र
 ब) कृषी क्षेत्र
 क) विद्याशाखा
 ड) वरीलपैकी नाही

- 10) मुलांना ज्ञान सक्तीने देवू नका असे मत — यांचे होते.
 अ) प्लेटो ब) जॉन डयुई
 क) स्वामी विवेकानंद ड) महात्मा गांधी

प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. 10

- अ) अभ्यासक्रमाचे स्वरूप व घटक लिहा.
ब) माध्यमिक शालेय स्तरावरील गणित अभ्यासक्रम अंमलबजावणी प्रक्रिया काय आहे?

प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. 10

- अ) EDUSAT आणि टेलिकॉन्फरसिंगची संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) माध्यमिक शिक्षणात राज्य मंडळाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.4 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. 15

- अ) आधारप्रणाली सविस्तर स्पष्ट करा.
ब) माध्यमिक शालेय स्तरावरील भाषा व सामाजिकशास्त्र अभ्यासक्रम अंमलबजावणी प्रक्रिया स्पष्ट करा.

प्र.5 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. 15

- अ) सेवापूर्व प्रशिक्षण कार्यक्रम म्हणजे काय? माध्यमिक शिक्षणातील संशोधन अभ्यासक्रमाची क्षेत्रे स्पष्ट करा.
- ब) सकारिक आणि आकारिक मूल्यमापन म्हणजे काय? अभ्यासक्रम रचनेची तत्वे स्पष्ट करा.

प्र.6 थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) 20

- अ) आंतरविद्यापीठीय अध्ययन अनुभूतीची संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) सेवांतर्गत माध्यमिक शिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रमाच्या समस्या स्पष्ट करा.
क) इ-अध्ययनाचे महत्त्व काय आहे?
ड) अभ्यासक्रम आशयाची निवड करण्याचे निकष कोणते?
इ) माध्यमिक शालेय स्तरावरील विज्ञान अध्यापनाचे स्वरूप सांगा.

Seat No.	
----------	--

Set **P**

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
SECONDARY SCHOOL LEVEL CURRICULUM,
PEDAGOGY AND ASSESSMENT

Day & Date: Friday, 27-01-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Right side numbers indicate the marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) _____ is not a technique of formative evaluation.
  - a) test questionnaire
  - b) verification list
  - c) Interview
  - d) designation
- 2) The teacher must have _____ type of equipment knowledge.
  - a) Subject knowledge
  - b) pedagogical content knowledge
  - c) Curriculum knowledge
  - d) all above
- 3) The tool of Teleconferencing is _____.
  - a) Book
  - b) Library
  - c) Telephone
  - d) none of these
- 4) Pre-service and _____ are the two main categories of teacher training program.
  - a) in-service
  - b) post service
  - c) Service
  - d) all above
- 5) _____ is not characteristic of constructivist curriculum.
  - a) Freedom
  - b) strict discipline
  - c) motivation to creativity
  - d) stress on activity
- 6) The use of Interactive technology is for _____.
  - a) Education
  - b) Training
  - c) Marketing
  - d) all above
- 7) _____ is not a type of language.
  - a) mother tongue
  - b) culture
  - c) Dialect
  - d) international language
- 8) The link between primary education and university education is called _____.
  - a) secondary education
  - b) professional education
  - c) pre-primary education
  - d) all above
- 9) The structure of specific content, element, actions, events and rules is called _____.
  - a) computer area
  - b) agriculture area
  - c) Disciplinary
  - d) none of these
- 10) Knowledge should not be given to children by force was the opinion of _____.
  - a) Pleto
  - b) Jon dewey
  - c) Swami Vivekanand
  - d) Mahatma Gandhi

- Q.2 Answer the following questions. 10**
- a) Write the nature and components of curriculum.
  - b) What is the implementation process of mathematics curriculum at secondary school level?
- Q.3 Answer the following questions. 10**
- a) Explain the concept of EDUSAT and Teleconferencing.
  - b) Explain the role of state board in secondary education.
- Q.4 Answer the following questions (Any One) 15**
- a) Explain Support system in detail.
  - b) Explain the language and social sciences curriculum implementation process at secondary school level.
- Q.5 Answer the following questions (Any One) 15**
- a) What is meant by pre-service training program? Describe the areas of research studies in secondary education.
  - b) What is summative and formative evaluation? Explain the principles of curriculum construction.
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20**
- a) Explain the concept of interdisciplinary learning experiences.
  - b) Explain the problems of in-service secondary education training program.
  - c) What is the importance of e-learning?
  - d) What is the criteria for selection and organization of content?
  - e) State the nature of science curriculum at secondary school level.

Seat No.	
-----------------	--

- 10) — हा समूह सर्वात निम्न दर्जाचा आहे.
अ) कुटुंब   ब) संहती
क) समाज   ड) समुदाय

प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

अ)	गेस्टॉल्टची तत्त्वे थोडक्यात स्पष्ट करा.	05
ब)	मास्लोची प्रेरणेची उपपत्ती स्पष्ट करा.	05

प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

अ)	व्यक्तिभेदाची संकल्पना स्पष्ट करा.	05
ब)	समूहाचे विविध प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा.	05

प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (कोणताही एक)

- अ) मानसशास्त्रातील वर्तनवादी संप्रदायातील शिक्षक व विद्यार्थी यांच्या बदलत्या भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) प्रेरणेशी निगडित घटक स्पष्ट करा.

प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (कोणताही एक)

- अ) प्रज्ञावंत, गतिमद, अध्ययन अकार्यक्षम मुलांची वैशिष्ट्ये व अनुदेशन कार्यनीती स्पष्ट करा.
- ब) समूह गतिशिलतेची संकल्पना स्पष्ट करा. तुम्ही समूह गतिशिलतेच्या विविध तंत्रांचा वापर कसा कराल ते स्पष्ट करा.

प्र.6 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे द्या. (कोणतेही चार)

- अ) मानवतावादी संप्रदाय: शिक्षक भूमिका
ब) प्रेरणा: अर्थ व महत्त्व
क) व्यक्तिभेदामध्ये अनुवंश व वातावरणाची भूमिका
ड) ज्ञानवादी संप्रदाय: शिक्षक भूमिका
इ) वर्ग एक समूह

Seat No.	
----------	--

Set **P**

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
PSYCHOLOGICAL FOUNDATION OF EDUCATION

Day & Date: Saturday, 28-01-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Right side numbers indicate the marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) Psychologist _____ is related to cognitive theory.
  - a) Pavlov
  - b) Jean Piaget
  - c) Maslow
  - d) Kohfa
- 2) Principle of wholeness is adopted by _____.
  - a) Humanistic School
  - b) Gestalt Theories
  - c) Behaviourist School
  - d) Cognitive Theories
- 3) _____ school emphasizes the study of whole person.
  - a) Humanistic
  - b) Vedic
  - c) Cognitive
  - d) None of them
- 4) Language plays a central role in mental development. This is a principle of _____ theory of development.
  - a) Kohlberg's
  - b) Piaget's
  - c) Vygotsky's
  - d) None of These
- 5) _____ is a last step of motivation cycle.
  - a) Need
  - b) Goal
  - c) Homeostasis
  - d) Efforts
- 6) _____ needs are at the second position at bottom of hierarchy of needs.
  - a) Physical
  - b) Safety
  - c) Esteems Needs
  - d) Love & Belonging
- 7) The individual differences are based on _____ aspect.
  - a) Physical & Mental
  - b) Social & Mental
  - c) Physical & Social
  - d) Physical, Social & Mental
- 8) The _____ is not the psychological attributes individual difference.
  - a) Interest
  - b) Age
  - c) Values
  - d) Aptitude
- 9) Emotional unbalance is the characteristics of group _____.
  - a) Mob
  - b) Club
  - c) Community
  - d) none of these
- 10) _____ is lower order psychological group.
  - a) Family
  - b) Club
  - c) Community
  - d) Mob

Q.2 Answer the following questions.

- a) Explain Gestalt principles in brief. **05**
- b) Explain Maslow's theory of motivation. **05**

- Q.3 Answer the following questions.** **05**
- a) Explain the Concept of Individual differences. **05**
  - b) Explain the types of groups with illustration.
- Q.4 Answer the following questions (Any One)** **15**
- a) Explain Behaviouristic school of psychology with reference to changing role of teacher and students.
  - b) Explain the Factors related to motivation.
- Q.5 Answer the following questions (Any One)** **15**
- a) Explain the Characteristics and instructional strategies for Gifted, Slow learner, disabled children's.
  - b) What is Group dynamics? How will you use different techniques to study group dynamics?
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four)** **20**
- a) Humanistic school- Teachers role.
  - b) Motivation: Its meaning and importance.
  - c) Role of Heredity and Environment in individual differences.
  - d) Cognitive school- Teachers role.
  - e) Class room as a group.

Seat No.	
-----------------	--

- 8) पंचवार्षिक योजना ——— तयार करते.
 अ) नियोजन आयोग   ब) शिक्षण खाते
 क) एन.सी.ई.आर.टी   ड) यापैकी नाही
- 9) भारतात शिक्षण ही ——— ची जबाबदारी आहे.
 अ) वेंद्र सरकार   ब) राज्य सरकार
 क) अ व ब दोन्ही   ड) यापैकी नाही
- 10) जेव्हा शैक्षणिक नियोजन काही प्रमाणके किंवा निकष ठरवून केले जाते तेव्हा त्यास ——— नियोजन म्हणतात.
 अ) सूक्ष्म नियोजन   ब) प्रमाणकानुसार नियोजन
 क) संस्थात्मक नियोजन   ड) स्थूल नियोजन

प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- अ) शैक्षणिक नियोजनाची आवश्यकता सांगा 05
 ब) शैक्षणिक नियोजनाची मार्गदर्शक तत्वे स्पष्ट करा. 05

प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- अ) NUEPA ची कार्ये सांगा. 05
 ब) पंचवार्षिक योजनेचे गुण लिहा. 05

प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (कोणताही एक)

- अ) शैक्षणिक नियोजनाचे महत्व सांगून शैक्षणिक नियोजनाचे प्रकार स्पष्ट करा. 15
 ब) भारतीय पंचवार्षिक योजना स्पष्ट करा. आणि पंचवार्षिक योजनेची मुख्य वैशिष्ट्ये सांगा.

प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (कोणताही एक)

- अ) शैक्षणिक नियोजनाचे विविध उपागम लिहा. 15
 ब) डायटची (DIET) आणि एस. सी. ई. आर. टी. (SCERT) रचना आणि कार्य सविस्तर स्पष्ट करा.

प्र.6 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे द्या. (कोणतेही चार)

- अ) शैक्षणिक नियोजनाची संकल्पना व स्वरूप 20
 ब) नियोजनाची तंत्रे
 क) सूक्ष्म नियोजनाची संकल्पना
 ड) पंचवार्षिक योजनेची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी
 इ) जिल्हास्तरीय शैक्षणिक नियोजन

Seat No.	
-----------------	--

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
EDUCATIONAL PLANNING

Day & Date: Monday, 30-01-2023
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Right side numbers indicate the marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) 'Planning is to design some action to be done beforehand' this definition is given by _____
  - a) Drucker
  - b) Phillips
  - c) Gupta
  - d) Oxford dictionary
- 2) _____ approach is important to reduce the level of unemployment.
  - a) Social demand approach
  - b) Investment approach
  - c) Man-power approach
  - d) None of these
- 3) _____ became a chairman of National University of Educational Planning and Administration.
  - a) President
  - b) Prime Minister
  - c) Human Resource Development Minister
  - d) Both a and b
- 4) Which of the following is not matched correctly?
  - a) Eighth five year plan from 1995 to 2000
  - b) Ninth Five-Year Plan from 1997 to 2002
  - c) Tenth Five -year plan from 2002-2007
  - d) Eleventh Five-year plan from 2007 to 2012
- 5) _____ is a purpose of educational planning.
  - a) Use of administrative strategy
  - b) Skill development in planning
  - c) To know the concept of educational planning for the need of national and social
  - d) Above all
- 6) Social demand approach is based on the report of _____ Committee.
  - a) Robbins committee
  - b) Rammurti committee
  - c) Yashpaul committee
  - d) Kothari committee
- 7) _____ is the functions of SIEMAT.
  - a) Support to policy at the state level
  - b) Providing professional guidance to sub state level institutions
  - c) Both a and b
  - d) None of these

- 8) The Five-Year Plan is prepared by _____.
a) Planning Commission   b) Education department
c) NCERT   d) None of these
- 9) In Indian education is the responsibility of _____.
a) Central government   b) State government
c) Both a and b   d) None of these
- 10) When educational planning is done by setting certain norms is called _____ Planning.
a) Micro planning   b) Normative planning
c) Institutional planning   d) Macro Planning

Q.2 Answer the following questions.

- a) State the need of educational planning. **05**
b) Explain the guiding principles of educational planning. **05**

Q.3 Answer the following questions.

- a) State the function of NUEPA. **05**
b) Write the merits of five year plan. **05**

Q.4 Answer the following questions (Any One)

15

- a) Write the importance of educational planning and explain the types of educational planning.
b) Explain the five year plan in India and state the main features of five year plan.

Q.5 Answer the following questions (Any One)

15

- a) Write the various approaches to educational planning.
b) Write in detail the structure and function of DIET and SCERT.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four)

20

- a) Concepts and nature of educational planning
b) Techniques of planning
c) Concept of micro planning
d) Historical background of five years plan
e) District level educational

_____

Max. Marks: 80

10

- Page 1 of 4

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
- अ) पर्यावरण शिक्षणाची शाश्वत विकासातील भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) शाश्वत विकासाच्या कोणत्याही दोन शासकीय योजना थोडक्यात लिहा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
- अ) शालेय शिक्षकांसाठी पर्यावरण शिक्षणाची गरज लिहा.
- ब) शाश्वत विकासासाठी महाविद्यालयीन स्तरावर नवोपक्रम लिहा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
- अ) शाश्वत विकास म्हणजे काय? शाश्वत विकासाचे पैलू लिहा.
- ब) शाश्वत विकासाचा ब्रुट लॅंड कमिशन थोडक्यात लिहा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
- अ) पर्यावरण शिक्षणाचा अर्थ, गरज व व्याप्ती लिहा.
- ब) पर्यावरण चळवळी थोडक्यात लिहा.
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20
- अ) पश्चिम घाट बचाओ
- ब) प्राथमिक स्तरासाठी पर्यावरण शिक्षणाची उद्दिष्टे लिहा.
- क) शाश्वत विकासाच्या संदर्भात आंतरराष्ट्रीय परिषदेचे महत्त्व लिहा.
- ड) शाश्वत विकासाची तत्वे लिहा.
- इ) पर्यावरण शिक्षणाचे महत्त्व

Seat No.	
-----------------	--

Day & Date: Monday, 30-01-2023
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) The candidates should read the original questions in English.

10

- Page 3 of 4

- Q.2 Answer the following questions. 10**
a) Write the role of Environment Education in Sustainable development.
b) Write the any two government policies towards Sustainable development.
- Q.3 Answer the following questions. 10**
a) Write the need of Environment Education for school teacher.
b) Write innovative programme for sustainable development at college level.
- Q.4 Answer the following questions. (Any one) 15**
a) What is meant by sustainable development and write its dimensions?
b) Write in brief Brut land commission of Sustainable development.
- Q.5 Answer the following questions. (Any one) 15**
a) Write meaning, need and scope of Environment education.
b) Write in brief Environment Movements.
- Q.6 Write short answers. (Any four) 20**
a) Western Ghat Bachao
b) Write objectives of Environment education at Primary level.
c) Write the importance of international conferences regarding the sustainable development
d) Write the principle of sustainable development.
e) Importance of Environment Education

Seat No.	
-----------------	--

- 9) मानवी संसाधन विकासासाठी ——— सुविधा उपलब्ध आहे.
अ) निरंतर शिक्षण
ब) सेवापूर्व प्रशिक्षण
क) सेवांतर्गत प्रशिक्षण
ड) वरील सर्व
- 10) शैक्षणिक प्रशासनाचा ——— हा समीक्षणात्मक पैलू आहे.
अ) सामाजिक न्याय
ब) सामाजिक मागणी
क) निर्णय क्षमता
ड) यापैकी नाही

प्र.2 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- अ) शाळा ही एक सामाजिक संघटना स्पष्ट करा. **05**
ब) शालेय कामगिरी देखरेख स्पष्ट करा. **05**

प्र.3 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- अ) शाळेतील आर्थिक स्रोत स्पष्ट करा. **05**
ब) सादरीकरण कौशल्याची संकल्पना लिहा. **05**

प्र.4 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- अ) नेतृत्व म्हणजे काय? संघटनेच्या विकासामध्ये नेतृत्वाचे महत्व स्पष्ट करा. **15**
ब) शिक्षकांच्या कामगिरी चे मूल्यमापन तुम्ही कसे कराल?

प्र.5 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- अ) शैक्षणिक संसाधने म्हणजे काय? भौतिक संसाधने आणि मानवी संसाधने सविस्तर स्पष्ट करा. **15**
ब) व्यवस्थापकीय कौशल्ये म्हणजे काय? सभा कौशल्याचे सविस्तर वर्णन करा.

प्र.6 टिपा लिहा. (कोणत्याही चार)

- अ) संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापन स्पष्ट करा. **20**
ब) शालेय कामगिरी व्यवस्थापनेचे घटक
क) शैक्षणिक संसाधनाची गरज सांगा
ड) शाळांमधील आर्थिक नियोजन व नियंत्रण
इ) संघ बांधणी कौशल्य

Seat No.	
-----------------	--

Set P

M. Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
EDUCATIONAL MANAGEMENT

Day & Date: Tuesday, 31-01-2023
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) The candidates should read the original questions in English.

Q.1 Chose the correct alternative

10

- 1) In management process _____ are involved.
a) To do planning   b) To take decision
c) To control on work   d) All above
- 2) _____ is not a criteria of evaluating staff performance.
a) Responsibility of work   b) Personal relations
c) Quality of work   d) Knowledge of work
- 3) _____ is the component effective performance management system.
a) Performance planning
b) Performance appraisal and reviewing
c) Rewarding good performance
d) Above all
- 4) Maharashtra government provides 100% grant to approve grantable secondary school for _____ purpose.
a) Salary and allowance of staff
b) Building construction
c) Material purchase
d) Above all
- 5) Evaluation helps in diagnosis and _____.
a) Remediation   b) Checking
c) Planning   d) Success
- 6) Taking responsibility is include in _____ skill.
a) Meeting skill   b) Time management
c) Team Building   d) Presentation skill
- 7) "Management is the development of people, Management is personnel administration". This definition is stated by _____.
a) Peter Druker   b) Lawrence Appley
c) Stanley Vance   d) E.F.Brench
- 8) PPBS is used in _____ management.
a) Military   b) Medical
c) Social   d) Political
- 9) For human resource development _____ facility is available.
a) Continuous education   b) Pre-service training
c) In service training   d) All above

- 10) _____ is the most critical aspect of educational administration.
- a) Social Justice
  - b) Social Demand
  - c) Decision making
  - d) None of these

Q.2 Answer the following questions.

- a) Explain School as a Social Organizations. **05**
- b) Explain Monitoring School Performance. **05**

Q.3 Answer the following questions.

- a) Explain Financial Resources in school. **05**
- b) Write the concept of Presentation skill **05**

Q.4 Answer the following questions. (Any one)

15

- a) What is mean by leadership? Explain the importance of leadership for organizational development.
- b) How will you appraise teachers performance?

Q.5 Answer the following questions. (Any one)

15

- a) What is educational resources? Explain the material resources and Human resources in detail.
- b) What is meant by management skill? Explain in detail Meeting skill.

Q.6 Write short notes. (Any four)

20

- a) Total Quality Management
- b) Components of Performance Management in Schools.
- c) Need for Resource Management in Education.
- d) Financial planning and control in schools
- e) Team building skill

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M. Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
DISASTER MANAGEMENT

Day & Date: Tuesday, 31-01-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) ERC म्हणजे ----.
 अ) आर्थिक संशोधन समिती   ब) पर्यावरण संशोधन समिती
 क) शैक्षणिक संशोधन समिती   ड) यापैकी नाही
- 2) मृदा संवर्धनासाठी ---- हा एक उपाय आहे.
 अ) पीक रोटेशन   ब) नैसर्गिक खत
 क) रासायनिक खत   ड) यापैकी नाही
- 3) पृथ्वी शिखर परिषद ---- साली भरली.
 अ) 1994   ब) 1992
 क) 1997   ड) 2000
- 4) खून व बॉम्बस्फोट ---- आपत्तीचे उदाहरण आहे.
 अ) नैसर्गिकनिर्मित   ब) मानवनिर्मित
 क) अ) व ब)   ड) यापैकी नाही
- 5) तीन आर मध्ये ---- गोष्टीचा समावेश नाही.
 अ) रिड्युस   ब) रियुज
 क) रीडींग   ड) रिसायकल
- 6) महाराष्ट्रात ---- या ठिकाणी 1993 या वर्षी भूकंप झाला.
 अ) केम   ब) कोर्टी
 क) किल्लारी   ड) वरील सर्व
- 7) पर्यावरणाशी संबंधित ---- चॅनल आहे.
 अ) झी   ब) सोनी
 क) नॅचरल जिओग्राफी   ड) दूरदर्शन
- 8) केरळ राज्यात ---- आंदोलन झाले.
 अ) सायलेंट व्हॅली   ब) चिपको
 क) अंपिको   ड) यापैकी नाही
- 9) किटकनाशकामध्ये ---- हे प्रभावी व घातक रसायन आहे.
 अ) डी.डी.टी.   ब) टी.डी.डी.
 क) अ) व ब)   ड) यापैकी नाही
- 10) कचऱ्याची उगमस्थाने ---- आहेत.
 अ) घर   ब) कारखाने
 क) अ) व ब)   ड) यापैकी नाही

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
- अ) आपत्तीची संकल्पना व प्रकार स्पष्ट करा.
- ब) हवा प्रदूषणाची कारणे लिहा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
- अ) पर्यावरण व्यवस्थापनाची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा.
- ब) आपत्ती व्यवस्थापनाच्या कोणत्याही दोन शासकीय संस्थांची माहिती विशद करा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15
- अ) आपत्ती व्यवस्थापन म्हणजे काय? आपत्ती व्यवस्थापनात शिक्षणाची भूमिका लिहा.
- ब) नैसर्गिक आपत्तीचे प्रकार स्पष्ट करा आणि त्यांचे कारणे, परिणाम स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15
- अ) पर्यावरण व्यवस्थापनाचा अर्थ स्पष्ट करा व पर्यावरण व्यवस्थापनात शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावर आपत्ती व्यवस्थापनासाठी कार्यक्रम सूचवा.
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणतेही चार) 20
- अ) आपत्ती चक्र
- ब) मानव निर्मित आपत्ती
- क) पाणी व्यवस्थापन
- ड) आपत्ती व्यवस्थापनासाठी जाणीवेचा विकासासाठी उपक्रम
- इ) भूकंपाचे परिणाम लिहा

Seat No.	
----------	--

Set **P**

M. Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
DISASTER MANAGEMENT

Day & Date: Tuesday, 31-01-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) The candidates should read the original questions in English.

Q.1 Chose the correct alternative**10**

- 1) ERC means _____.
 a) Economical Research Committee
 b) Environmental Research Committee
 c) Educational Research Committee
 d) Industrial Impact Assessment
- 2) One of the remedy for soil conservation is _____.
 a) Crop rotation
 b) Natural fertilizer
 c) Chemical fertilizer
 d) None of these
- 3) Earth Summit conference conducted in _____ year.
 a) 1994
 b) 1992
 c) 1997
 d) 2000
- 4) Murder and Bomb blast is the example of _____ disaster.
 a) Natural
 b) Manmade
 c) A & B
 d) None of these
- 5) _____ thing is not included in Three R.
 a) Reduce
 b) Reuse
 c) Reading
 d) Recycle
- 6) In the year 1993 the Earthquake was done _____ place of Maharashtra.
 a) Kem
 b) Korti
 c) Killari
 d) All above
- 7) The channel related to environment is _____.
 a) Zee
 b) Sony
 c) Natural Geography
 d) Durdarshan
- 8) _____ Movement was done in Kerala State.
 a) Salient valley
 b) Chipko
 c) Apiko
 d) None of these
- 9) _____ pesticides is effective and deadly chemical.
 a) D.D.T.
 b) T.D.D.
 c) A & B
 d) None of these
- 10) Resources of wastage are _____.
 a) Home
 b) Factory
 c) A & B
 d) None of these

- Q.2 Answer the following questions.**
- a) Write the concept and types of disaster. **05**
  - b) State the causes of Air Pollution. **05**
- Q.3 Answer the following questions.**
- a) Explain the need and importance of Environmental Management. **05**
  - b) Explain any two government institutions of disaster management. **05**
- Q.4 Answer the following questions. (Any One)** **15**
- a) What is disaster management? Write the role of education in disaster management.
  - b) Explain the types of natural disaster, causes and effects.
- Q.5 Answer the following questions. (Any One)** **15**
- a) Explain the meaning of Environment management and explain the role of teacher in Environment management
  - b) Suggest programmes with their objectives and nature at secondary level for disaster management.
- Q.6 Write short notes. (Any four)** **20**
- a) Disaster cycle
  - b) Manmade disaster
  - c) Water Management
  - d) Awareness development activities for disaster management
  - e) State the effect of earthquake

Seat No.	
----------	--

Set P

M. Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
ISSUES IN PLANNING, MANAGEMENT AND FINANCING OF EDUCATION

Day & Date: Wednesday, 01-02-2023

Max. Marks: 80

Time: 09:00 AM To 12:00 PM

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) दिव्यांग मुलांना शिक्षणाच्या मुख्य प्रवाहात आणण्यासाठी ——— हे सहाय्यक कार्यक्रम आहेत.
 अ) दिव्यांगासाठी एकात्मिक शिक्षण   ब) सर्व शिक्षा अभियान
 क) अ व ब दोन्ही   ड) यापैकी नाही
- 2) सी.ए.बी.इ.चे विस्तारित रूप ——— हे आहे.
 अ) सेन्ट्रल एडव्हायझरी बोर्ड ऑफ एज्युकेशन
 ब) सेन्ट्रल एडमिनिस्ट्रेटिव्ह बोर्ड ऑफ एज्युकेशन
 क) कोचीन एडव्हायझरी बोर्ड ऑफ एज्युकेशन
 ड) कोचीन एडमिनिस्ट्रेटिव्ह बोर्ड ऑफ एज्युकेशन
- 3) शाळेतील निश्चित ध्येय साध्य करण्यासाठी ——— प्रकारचे वर्तन उपयुक्त असते.
 अ) सामूहिक   ब) संघटनात्मक
 क) एकत्रित   ड) भिन्न
- 4) शैक्षणिक वित्ताचा ——— हा स्त्रोत नाही.
 अ) सार्वजनिक निधी   ब) स्थानिक संस्था निधी
 क) शैक्षणिक निधी   ड) मदत निधी
- 5) ——— ही पालकांशी संबंधित संघटना आहे.
 अ) एम.टी.ए.   ब) पी.टी.ए.
 क) एम.टी.ए आणि पी.टी.ए.   ड) यापैकी नाही
- 6) ताणतणाव व्यवस्थापनेचे ——— हे मार्ग आहेत.
 अ) ध्यानधारणा   ब) व्यायाम
 क) संगीत ऐकणे   ड) वरील सर्व
- 7) सार्वजनिक क्षेत्राचे ——— हे उदाहरण नाही.
 अ) पोलिस खाते   ब) शिक्षण
 क) व्यवसाय   ड) सैन्य
- 8) शैक्षणिक व्यवस्थेत शिक्षकांचा पगार हा ——— प्रकारचा खर्च आहे.
 अ) प्रत्यक्ष खर्च   ब) संधीत्याग
 क) घटक   ड) यापैकी नाही
- 9) शैक्षणिक नियोजनातील सर्वसमावेशक दृष्टिकोन ——— या शिक्षणतज्ञाने मांडला.
 अ) प्रो.रोस   ब) प्रो.हरबिसन
 क) प्रो.दासगुप्ता   ड) प्रो.हेनरी

- 10) राष्ट्रीय नियोजनामध्ये शिक्षणावरील खर्च हा सर्वसाधारण ---- चा भाग असतो.
अ) प्रशासन कल्याण	ब) समाज कल्याण
क) व्यक्ती कल्याण	ड) वरील सर्व

प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10

- अ) भारतातील समानतेचे शिक्षण सांगा.
ब) संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापन स्पष्ट करा.

प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10

- अ) शिक्षणासाठीची अतिरिक्त संसाधने सांगा.
ब) संघर्ष आणि संघर्ष व्यवस्थापनाचा अर्थ स्पष्ट करा.

प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15

- अ) शैक्षणिक नियोजन म्हणजे काय? अपवादात्मक, प्रज्ञावान व दिव्यांग मुलांच्या संदर्भातील शैक्षणिक नियोजनाच्या समस्या स्पष्ट करा.
- ब) शैक्षणिक व्यवस्थापन प्रणालीची संकल्पना, कार्ये आणि समस्या स्पष्ट करा.

प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15

- अ) शालेय मुख्याध्यापकाची शालेय संस्कृती निर्माण करण्यात नेतृत्व, निर्णय प्रक्रिया आणि मानवी संबंधातील भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) शिक्षण शुल्क आणि एकसमान शिक्षण शुल्क म्हणजे काय? समान शिक्षण शुल्काचे गुण आणि दोष स्पष्ट करा.

प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20

- अ) सार्वजनिक क्षेत्र विरुद्ध खाजगी क्षेत्र
ब) पालक शिक्षक संघाची भूमिका
क) संघटनात्मक वर्तन आणि संघटनात्मक परिणामकारकता यांची संकल्पना
ड) राज्य सरकारचे अनुदान धोरण
इ) परस्पर संवादाची संकल्पना

Seat No.	
----------	--

Set **P**

M. Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
ISSUES IN PLANNING, MANAGEMENT AND FINANCING OF EDUCATION

Day & Date: Wednesday, 01-02-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Chose the correct alternative**10**

- 1) _____ Program is supporting main streaming of disabled children.
  - a) Integrated education for disabled Children
  - b) Sarva Shisha Abhiyan
  - c) Both a and b
  - d) None of these
- 2) The long form of CAGE is _____.
  - a) Central Advisory Board of Education
  - b) Central Administrative Board of Education
  - c) Cochin Advisory Board of Education
  - d) Cochin Administrative Board of Education
- 3) _____ type behavior is useful for achieving certain goals in school.
  - a) Collective
  - b) Organizational
  - c) Combined
  - d) Different
- 4) _____ is not the source of educational finance.
  - a) Public funds
  - b) Local body fund
  - c) Educational fees
  - d) Relief fund
- 5) _____ Association related to parents.
  - a) MTAs
  - b) PTAs
  - c) MTAs & PTAs
  - d) None of these
- 6) There are _____ ways to stress management.
  - a) Meditation
  - b) Exercise
  - c) Listening music
  - d) Above all
- 7) _____ is not example of public sector.
  - a) Police department
  - b) Teachers
  - c) Business
  - d) Army
- 8) Salary of teacher is _____ expenditure of educational system.
  - a) Direct cost
  - b) Opportunity
  - c) Unit
  - d) None of these
- 9) Comprehensive approach was developed by _____.
  - a) Prof. Ross
  - b) Prof. Harbison
  - c) Prof. Das Gupta
  - d) Prof. Henry
- 10) In national planning, expenditure on education is part of general _____.
  - a) Administration Welfare
  - b) Social Welfare
  - c) Personal welfare
  - d) Above all

- Q.2 Answer the following questions. 10**
- a) State education in equity in India.
  - b) Explain Total Quality Management.
- Q.3 Answer the following questions. 10**
- a) State the additional resources for education.
  - b) Explain the meaning of conflict and stress conflict management.
- Q.4 Answer the following questions. (Any one) 15**
- a) What is mean by educational planning? Explain the problems in educational planning in context with exceptional, gifted and handicapped childrens.
  - b) Explain the concept, function and issues of Educational Management Information system.
- Q.5 Answer the following questions. (Any one) 15**
- a) Explain the role of school principal in creating school culture, leadership, decision making and human relations.
  - b) What is meant by tuition fee and uniform tuition fee? Explain merits and demerits of uniform tuition fees.
- Q.6 Write short notes. (Any four) 20**
- a) Public sector Vs. private sector
  - b) Role of Parent Teacher Association
  - c) Concept of organizational behavior and Organization effectiveness
  - d) Grant in aid policy of state Government
  - e) Concept of interpersonal communication

Seat No.	
----------	--

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
PEDAGOGY AND CURRENT ISSUES IN ENVIRONMENT

Day & Date: Wednesday, 01-02-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

सुचना: 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) पर्यावरणाचे ——— हे प्रकार आहे.
 अ) नैसर्गिक पर्यावरण   ब) आर्थिक पर्यावरण
 क) सामाजिक पर्यावरण   ड) वरील सर्व
- 2) रिओ परिषद ——— साली भरविण्यात आली.
 अ) 1992   ब) 1972
 क) 2002   ड) यापैकी नाही
- 3) जोहान्सबर्ग परिषद ——— साली भरविण्यात आली.
 अ) 1992   ब) 1972
 क) 2002   ड) none of these
- 4) पृथ्वी शिखर परिषद ——— साली भरली.
 अ) 1994   ब) 1992
 क) 1997   ड) 2000
- 5) सप्टेंबर 16 हा ——— दिवस म्हणून साजरा केला जातो.
 अ) पर्यावरण दिवस   ब) ओझोन दिवस
 क) ऑक्सीजन दिवस   ड) यापैकी नाही
- 6) पर्यावरण शिक्षणाचे घटक ——— आहेत.
 अ) जबाबदारी   ब) संवेदनशीलता
 क) अ आणि ब   ड) यापैकी नाही
- 7) चांदीप्रसाद भट व सुंदरलाल बहुगुणा ——— चळवळीशी संबंधित आहेत.
 अ) चिपको   ब) सायलेंट व्हॅली
 क) अंपिको   ड) वरील सर्व
- 8) झाडाला पृथ्वीचे ——— म्हणतात.
 अ) हात   ब) पाय
 क) फुफ्फुस   ड) हृदय
- 9) समुद्राच्या पाण्याचे प्रदूषण ——— कचऱ्यामुळे अधिक होते.
 अ) प्लास्टिक   ब) कागद
 क) अ आणि ब   ड) यापैकी नाही
- 10) वसुंधरा दिन म्हणून ——— हा दिवस साजरा केला जातो.
 अ) 22 April   ब) 22 May
 क) 22 March   ड) यापैकी नाही

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
- अ) पर्यावरणीय आरोग्याचा अर्थ आणि महत्त्व लिहा.
- ब) पर्यावरणविषयक शिक्षणात चर्चा पद्धतीचा उपयोग लिहा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
- अ) पर्यावरण शिक्षणात माध्यमांची भूमिका लिहा.
- ब) पर्यावरण समस्यांवर उपाय लिहा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
- अ) पर्यावरण समस्यांचा अर्थ व प्रदूषणाचे प्रकार लिहा आणि मानव व पर्यावरण यांच्यातील संबंध लिहा.
- ब) पर्यावरण शिक्षणातील अध्ययन अध्यापनाच्या कार्यनिती स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
- अ) सद्यस्थितीतील पर्यावरणीय समस्या स्पष्ट करून त्यावर शिक्षक या नात्याने तुम्ही उपाय सूचवा.
- ब) पर्यावरण चळवळी थोडक्यात लिहा.
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20
- अ) जोहान्सबर्ग परिषद
- ब) UNEP ची उद्दिष्ट
- क) स्वयं अहवाल तंत्र
- ड) दूरदर्शनाची भूमिका
- इ) प्रकल्प पद्धतीचा उपयोग

Seat No.	
----------	--

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
PEDAGOGY AND CURRENT ISSUES IN ENVIRONMENT

Day & Date: Wednesday, 01-02-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) The candidates should read the original questions in English.

Q.1 Chose the correct alternative**10**

- 1) Types of Environmental is _____.
 a) Natural Environment   b) Economic Environment
 c) Social Environment   d) all above
- 2) Rio conference conducted in _____ year
 a) 1992   b) 1972
 c) 2002   d) none of these
- 3) Johannesburg conference conducted in _____ year.
 a) 1992   b) 1972
 c) 2002   d) none of these
- 4) Earth Summit conference conducted In _____ year.
 a) 1994   b) 1992
 c) 1997   d) 2000
- 5) _____ day celebrate on 16 September
 a) Environmental day   b) Ozone day
 c) Oxygen day   d) none of these
- 6) _____ are the components of Environment Education.
 a) Awareness   b) Sensitivity
 c) a and b   d) none of these
- 7) Chandiprasad Bhatt and Sundarlal Bahuguna related to _____ movement.
 a) Chipko   b) Silent valley
 c) Apiko   d) all above
- 8) Tree is called earth's _____.
 a) hand   b) legs
 c) lungs   d) heart
- 9) Pollution of Sea water was mostly created by _____ wastage.
 a) Plastic   b) Paper
 c) a & b   d) none of these
- 10) 'Vasundhara day' celebrated on _____.
 a) 22 April   b) 22 May
 c) 22 March   d) none of these

- Q.2 Answer the following questions. 10**
- a) Write the meaning and important of Environment health.
  - b) Write the use of discussion method in Environment Education.
- Q.3 Answer the following questions. 10**
- a) Write the role of Media in Environment Education.
  - b) Write the solutions of Environment issues.
- Q.4 Answer the following questions (Any one) 15**
- a) Write the meaning, types of Pollution and write the relationship Between man and Environment.
  - b) Explain the teaching learning strategies of environment education.
- Q.5 Answer the following questions (Any one) 15**
- a) Which are the current environment issues and suggest solutions as a teacher?
  - b) Write in brief Environment Movements.
- Q.6 Write short notes (Any four) 20**
- a) Johannesburg Conference
  - b) Objectives of UNEP
  - c) Self Reporting technique
  - d) Role of Television
  - e) Use of Projective technique

**Seat
No.**

Max. Marks: 80

10

- Page 1 of 4

- 10) — हा समूह सर्वात निम्न दर्जाचा आहे.
अ) कुटुंब   ब) संहती
क) समाज   ड) समुदाय

प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

अ)	गेस्टॉल्टची तत्त्वे थोडक्यात स्पष्ट करा.	05
ब)	मास्लोची प्रेरणेची उपपत्ती स्पष्ट करा.	05

प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

अ)	व्यक्तिभेदाची संकल्पना स्पष्ट करा.	05
ब)	समूहाचे विविध प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा.	05

प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (कोणताही एक)

- अ) मानसशास्त्रातील वर्तनवादी संप्रदायातील शिक्षक व विद्यार्थी यांच्या बदलत्या भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) प्रेरणेशी निगडित घटक स्पष्ट करा.

प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या. (कोणताही एक)

- अ) प्रज्ञावंत, गतिमद, अध्ययन अकार्यक्षम मुलांची वैशिष्ट्ये व अनुदेशन कार्यनीती स्पष्ट करा.
- ब) समूह गतिशिलतेची संकल्पना स्पष्ट करा. तुम्ही समूह गतिशिलतेच्या विविध तंत्रांचा वापर कसा कराल ते स्पष्ट करा.

प्र.6 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे द्या. (कोणतेही चार)

- अ) मानवतावादी संप्रदाय: शिक्षक भूमिका
ब) प्रेरणा: अर्थ व महत्त्व
क) व्यक्तिभेदामध्ये अनुवंश व वातावरणाची भूमिका
ड) ज्ञानवादी संप्रदाय: शिक्षक भूमिका
इ) वर्ग एक समूह

Seat No.	
----------	--

Set **P**

M.Ed. (Semester - IV) (Old) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
PSYCHOLOGICAL FOUNDATION OF EDUCATION

Day & Date: Saturday, 28-01-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Right side numbers indicate the marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the following options. 10

- 1) Psychologist _____ is related to cognitive theory.
  - a) Pavlov
  - b) Jean Piaget
  - c) Maslow
  - d) Kohfa
- 2) Principle of wholeness is adopted by _____.
  - a) Humanistic School
  - b) Gestalt Theories
  - c) Behaviourist School
  - d) Cognitive Theories
- 3) _____ school emphasizes the study of whole person.
  - a) Humanistic
  - b) Vedic
  - c) Cognitive
  - d) None of them
- 4) Language plays a central role in mental development. This is a principle of _____ theory of development.
  - a) Kohlberg's
  - b) Piaget's
  - c) Vygotsky's
  - d) None of These
- 5) _____ is a last step of motivation cycle.
  - a) Need
  - b) Goal
  - c) Homeostasis
  - d) Efforts
- 6) _____ needs are at the second position at bottom of hierarchy of needs.
  - a) Physical
  - b) Safety
  - c) Esteems Needs
  - d) Love & Belonging
- 7) The individual differences are based on _____ aspect.
  - a) Physical & Mental
  - b) Social & Mental
  - c) Physical & Social
  - d) Physical, Social & Mental
- 8) The _____ is not the psychological attributes individual difference.
  - a) Interest
  - b) Age
  - c) Values
  - d) Aptitude
- 9) Emotional unbalance is the characteristics of group _____.
  - a) Mob
  - b) Club
  - c) Community
  - d) none of these
- 10) _____ is lower order psychological group.
  - a) Family
  - b) Club
  - c) Community
  - d) Mob

Q.2 Answer the following questions.

- a) Explain Gestalt principles in brief. **05**
- b) Explain Maslow's theory of motivation. **05**

- Q.3 Answer the following questions.** **05**
- a) Explain the Concept of Individual differences. **05**
  - b) Explain the types of groups with illustration.
- Q.4 Answer the following questions (Any One)** **15**
- a) Explain Behaviouristic school of psychology with reference to changing role of teacher and students.
  - b) Explain the Factors related to motivation.
- Q.5 Answer the following questions (Any One)** **15**
- a) Explain the Characteristics and instructional strategies for Gifted, Slow learner, disabled children's.
  - b) What is Group dynamics? How will you use different techniques to study group dynamics?
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four)** **20**
- a) Humanistic school- Teachers role.
  - b) Motivation: Its meaning and importance.
  - c) Role of Heredity and Environment in individual differences.
  - d) Cognitive school- Teachers role.
  - e) Class room as a group.

Seat No.	
-----------------	--

10) खालील हा नियोजनकार आहे.

अ) बरविस्ट

ब) आर्मस्ट्रॉंग

क) कोमेनिअस

ड) वरील सर्व

प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

अ) शैक्षणिक नियोजनाची गरज आणि महत्व स्पष्ट करा.

05

ब) शैक्षणिक नियोजनाची विविध उपागम लिहा.

05

प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

अ) तुम्ही अनुभवलेली जिल्हा पातळीवरील नियोजनातील प्राथमिकता स्पष्ट करा.

05

ब) पंचवार्षिक योजनेचे गुणदोष लिहा.

05

प्र.4 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

15

अ) शैक्षणिक नियोजनाची संकल्पना स्वरूप व शैक्षणिक नियोजनाचे प्रकार लिहा.

ब) शैक्षणिक नियोजनासंबंधी मार्गदर्शक तत्वे व तंत्रे या संदर्भात माहिती लिहा.

प्र.5 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर लिहा.

15

अ) निपा (NUEPA) सिमेंटस (SIEMATs) आणि एस.सी ई आर टी (SCERTs) संस्थांची रचना व कार्ये यावर प्रकाश टाका.

ब) पंचवार्षिक योजनेची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी, वैशिष्ट्ये आणि शिक्षणावरील प्रभाव लिहा.

प्र.6 थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

20

अ) राज्य पातळीवरील संस्थात्मक नियोजन म्हणजे काय?

ब) स्थूल नियोजन व सूक्ष्म नियोजनामधील फरक स्पष्ट करा.

क) नियोजनाची पद्धती

ड) जिल्हा पातळीवरील नियोजनाची प्रक्रिया

इ) DIETs (डायट्स) संस्थावर टिप लिहा

Seat No.	
----------	--

Set **P**

M.Ed. (Semester - IV) (Old) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
EDUCATIONAL PLANNING

Day & Date: Monday, 30-01-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate in full marks.

Q.1 Chose the correct alternative **10**

- 1) Educational Planning is sound method of solving _____.
 a) Educational problem   b) Family problem
 c) Social problem   d) Political problem
- 2) Original of central planning was done in the year
 a) 1920   b) 1930
 c) 1922   d) 1924
- 3) SPC stand for _____
 a) State Planning Commission
 b) State Provision Committee
 c) Stale Performance Committee
 d) State Police Committee
- 4) The five year plan was launched in the year
 a) 1971   b) 1961
 c) 1951   d) 1941
- 5) Following is a approach of educational planning
 a) Social demand   b) Human Resource Balance
 c) Return of Investment   d) All above
- 6) Following is a technique of planning
 a) Swot analysis   b) Projection
 c) Strategy   d) All above
- 7) Development planning is also called as _____
 a) Educational planning   b) Political planning
 c) Economical planning   d) Institutional planning
- 8) Planners should be see following criteria for the fulfilment of human being needs
 a) Effectiveness   b) Functionally
 c) Growth prudential   d) All above
- 9) There are _____ steps or types of general planning in Educational structure.
 a) Two   b) Three
 c) Four   d) Five
- 10) Following is a planner.
 a) Berquist   b) Armstrong
 c) Comenus   d) All above

- Q.2 Answer the following questions in brief.**
- a) Explain need and importance & Educational Planning **05**
  - b) Write different types of approaches of Educational Planning **05**
- Q.3 Answer the following questions in brief.**
- a) Explain recent initiatives in district level planning which you have experience. **05**
  - b) Write demerits & merits of five year plans. **05**
- Q.4 Answer the following questions. (Any one)** **15**
- a) Write the concept, nature and types of Educational Planning
  - b) Write information about the guiding principles of educational planning & techniques of planning?
- Q.5 Answer the following questions. (Any one)** **15**
- a) Focus of the structures and functions of NUEPA, SIEMATs, & SCERT agencies.
  - b) Write the historical background, features of impact of Five Year Plans.
- Q.6 Write answer in shorts. (Any four)** **20**
- a) What is meant by State Institutional Planning?
  - b) What is difference in between Macro & Micro planning.
  - c) Methods of planning
  - d) Process of district level planning
  - e) Write short note on 'DIETs' Agency

Seat No.	
-----------------	--

Max. Marks: 80

10

- Page 1 of 4

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
- अ) पर्यावरण शिक्षणाची शाश्वत विकासातील भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) शाश्वत विकासाच्या कोणत्याही दोन शासकीय योजना थोडक्यात लिहा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
- अ) शालेय शिक्षकांसाठी पर्यावरण शिक्षणाची गरज लिहा.
- ब) शाश्वत विकासासाठी महाविद्यालयीन स्तरावर नवोपक्रम लिहा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
- अ) शाश्वत विकास म्हणजे काय? शाश्वत विकासाचे पैलू लिहा.
- ब) शाश्वत विकासाचा ब्रुट लॅंड कमिशन थोडक्यात लिहा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
- अ) पर्यावरण शिक्षणाचा अर्थ, गरज व व्याप्ती लिहा.
- ब) पर्यावरण चळवळी थोडक्यात लिहा.
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20
- अ) पश्चिम घाट बचाओ
- ब) प्राथमिक स्तरासाठी पर्यावरण शिक्षणाची उद्दिष्टे लिहा.
- क) शाश्वत विकासाच्या संदर्भात आंतरराष्ट्रीय परिषदेचे महत्त्व लिहा.
- ड) शाश्वत विकासाची तत्वे लिहा.
- इ) पर्यावरण शिक्षणाचे महत्त्व

Seat No.	
-----------------	--

Day & Date: Monday, 30-01-2023
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) The candidates should read the original questions in English.

10

- Page 3 of 4

- Q.2 Answer the following questions. 10**
a) Write the role of Environment Education in Sustainable development.
b) Write the any two government policies towards Sustainable development.
- Q.3 Answer the following questions. 10**
a) Write the need of Environment Education for school teacher.
b) Write innovative programme for sustainable development at college level.
- Q.4 Answer the following questions. (Any one) 15**
a) What is meant by sustainable development and write its dimensions?
b) Write in brief Brut land commission of Sustainable development.
- Q.5 Answer the following questions. (Any one) 15**
a) Write meaning, need and scope of Environment education.
b) Write in brief Environment Movements.
- Q.6 Write short answers. (Any four) 20**
a) Western Ghat Bachao
b) Write objectives of Environment education at Primary level.
c) Write the importance of international conferences regarding the sustainable development
d) Write the principle of sustainable development.
e) Importance of Environment Education

Seat No.	
-----------------	--

Max. Marks: 80

सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) व्यवस्थापन प्रक्रियेत ——— चा समावेश होतो.
अ) नियोजन करणे   ब) निर्णय घेणे
क) कामावर नियंत्रण ठेवणे   ड) वरील सर्व
- 2) कर्मचार्यांच्या मूल्यांकनाचा ——— हा निकष नाही.
अ) कामाची जबाबदारी   ब) वैयक्तिक संबंध
क) कामाची गुणवत्ता   ड) कामाचे ज्ञान
- 3) प्रभावी कार्यमान व्यवस्थापन प्रणाली मध्ये ——— घटक असतात.
अ) कामगिरी नियोजन
ब) कामगिरी मूल्यमापन व पुनर्विलोकन
क) चांगल्या कामगिरीला पुरस्कृत करणे
ड) वरील सर्व
- 4) मान्यताप्राप्त अनुदानित सरकारी माध्यमिक शाळांना महाराष्ट्र राज्य ——— साठीच्या खर्चासाठी 100 % अनुदान देते.
अ) कर्मचार्यांचे वेतन व भत्ते   ब) इमारत बांधकाम
क) साहित्य खरेदी   ड) वरील सर्व
- 5) निदान व ——— यासाठी मूल्यमापन मदत करते.
अ) उपचार   ब) तपासणी
क) नियोजन   ड) यश
- 6) जबाबदारी घेणे याचा समावेश ——— कौशल्यात होतो.
अ) सभा कौशल्ये   ब) वेळ व्यवस्थापन
क) संघ बांधणी   ड) सादरीकरण कौशल्य
- 7) “व्यवस्थापन म्हणजे व्यक्तींचा विकास होय. व्यवस्थापन म्हणजे व्यक्ती संदर्भातील प्रशासन होय”. ही व्याख्या ——— यांनी केली.
अ) पीटर द्रकर   ब) लौरेन्से अप्पेली
क) स्टनली व्हान्स   ड) इ. एफ. ब्रेंच
- 8) PPBS चा ——— व्यवस्थापनात उपयोग केला जातो.
अ) सैनिकी   ब) वैद्यकीय
क) राजकीय   ड) सामाजिक

- 9) मानवी संसाधन विकासासाठी ——— सुविधा उपलब्ध आहे.
 अ) निरंतर शिक्षण
 ब) सेवापूर्व प्रशिक्षण
 क) सेवांतर्गत प्रशिक्षण
 ड) वरील सर्व
- 10) शैक्षणिक प्रशासनाचा ——— हा समीक्षणात्मक पैलू आहे.
 अ) सामाजिक न्याय
 ब) सामाजिक मागणी
 क) निर्णय क्षमता
 ड) यापैकी नाही

प्र.2 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- अ) शाळा ही एक सामाजिक संघटना स्पष्ट करा. 05
 ब) शालेय कामगिरी देखरेख स्पष्ट करा. 05

प्र.3 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- अ) शाळेतील आर्थिक स्रोत स्पष्ट करा. 05
 ब) सादरीकरण कौशल्याची संकल्पना लिहा. 05

प्र.4 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- अ) नेतृत्व म्हणजे काय? संघटनेच्या विकासामध्ये नेतृत्वाचे महत्व स्पष्ट करा. 15
 ब) शिक्षकांच्या कामगिरी चे मूल्यमापन तुम्ही कसे कराल?

प्र.5 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- अ) शैक्षणिक संसाधने म्हणजे काय? भौतिक संसाधने आणि मानवी संसाधने सविस्तर स्पष्ट करा. 15
 ब) व्यवस्थापकीय कौशल्ये म्हणजे काय? सभा कौशल्याचे सविस्तर वर्णन करा.

प्र.6 टिपा लिहा. (कोणत्याही चार)

- अ) संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापन स्पष्ट करा. 20
 ब) शालेय कामगिरी व्यवस्थापनेचे घटक
 क) शैक्षणिक संसाधनाची गरज सांगा
 ड) शाळांमधील आर्थिक नियोजन व नियंत्रण
 इ) संघ बांधणी कौशल्य

**Seat
No.**

Max. Marks: 80

10

- 10) _____ is the most critical aspect of educational administration.
- a) Social Justice
  - b) Social Demand
  - c) Decision making
  - d) None of these

Q.2 Answer the following questions.

- a) Explain School as a Social Organizations. **05**
- b) Explain Monitoring School Performance. **05**

Q.3 Answer the following questions.

- a) Explain Financial Resources in school. **05**
- b) Write the concept of Presentation skill **05**

Q.4 Answer the following questions. (Any one)

15

- a) What is mean by leadership? Explain the importance of leadership for organizational development.
- b) How will you appraise teachers performance?

Q.5 Answer the following questions. (Any one)

15

- a) What is educational resources? Explain the material resources and Human resources in detail.
- b) What is meant by management skill? Explain in detail Meeting skill.

Q.6 Write short notes. (Any four)

20

- a) Total Quality Management
- b) Components of Performance Management in Schools.
- c) Need for Resource Management in Education.
- d) Financial planning and control in schools
- e) Team building skill

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M. Ed. (Semester - IV) (Old) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
DISASTER MANAGEMENT

Day & Date: Tuesday, 31-01-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

सुचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) ERC म्हणजे ----.
 अ) आर्थिक संशोधन समिती   ब) पर्यावरण संशोधन समिती
 क) शैक्षणिक संशोधन समिती   ड) यापैकी नाही
- 2) मृदा संवर्धनासाठी ---- हा एक उपाय आहे.
 अ) पीक रोटेशन   ब) नैसर्गिक खत
 क) रासायनिक खत   ड) यापैकी नाही
- 3) पृथ्वी शिखर परिषद ---- साली भरली.
 अ) 1994   ब) 1992
 क) 1997   ड) 2000
- 4) खून व बॉम्बस्फोट ---- आपत्तीचे उदाहरण आहे.
 अ) नैसर्गिकनिर्मित   ब) मानवनिर्मित
 क) अ) व ब)   ड) यापैकी नाही
- 5) तीन आर मध्ये ---- गोष्टीचा समावेश नाही.
 अ) रिड्युस   ब) रियुज
 क) रीडींग   ड) रिसायकल
- 6) महाराष्ट्रात ---- या ठिकाणी 1993 या वर्षी भूकंप झाला.
 अ) केम   ब) कोर्टी
 क) किल्लारी   ड) वरील सर्व
- 7) पर्यावरणाशी संबंधित ---- चॅनल आहे.
 अ) झी   ब) सोनी
 क) नॅचरल जिओग्राफी   ड) दूरदर्शन
- 8) केरळ राज्यात ---- आंदोलन झाले.
 अ) सायलेंट व्हॅली   ब) चिपको
 क) अंपिको   ड) यापैकी नाही
- 9) किटकनाशकामध्ये ---- हे प्रभावी व घातक रसायन आहे.
 अ) डी.डी.टी.   ब) टी.डी.डी.
 क) अ) व ब)   ड) यापैकी नाही
- 10) कचऱ्याची उगमस्थाने ---- आहेत.
 अ) घर   ब) कारखाने
 क) अ) व ब)   ड) यापैकी नाही

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
- अ) आपत्तीची संकल्पना व प्रकार स्पष्ट करा.
- ब) हवा प्रदूषणाची कारणे लिहा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
- अ) पर्यावरण व्यवस्थापनाची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा.
- ब) आपत्ती व्यवस्थापनाच्या कोणत्याही दोन शासकीय संस्थांची माहिती विशद करा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15
- अ) आपत्ती व्यवस्थापन म्हणजे काय? आपत्ती व्यवस्थापनात शिक्षणाची भूमिका लिहा.
- ब) नैसर्गिक आपत्तीचे प्रकार स्पष्ट करा आणि त्यांचे कारणे, परिणाम स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 15
- अ) पर्यावरण व्यवस्थापनाचा अर्थ स्पष्ट करा व पर्यावरण व्यवस्थापनात शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावर आपत्ती व्यवस्थापनासाठी कार्यक्रम सूचवा.
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणतेही चार) 20
- अ) आपत्ती चक्र
- ब) मानव निर्मित आपत्ती
- क) पाणी व्यवस्थापन
- ड) आपत्ती व्यवस्थापनासाठी जाणीवेचा विकासासाठी उपक्रम
- इ) भूकंपाचे परिणाम लिहा

Seat No.	
----------	--

Set **P**

M. Ed. (Semester - IV) (Old) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
DISASTER MANAGEMENT

Day & Date: Tuesday, 31-01-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) The candidates should read the original questions in English.

Q.1 Chose the correct alternative**10**

- 1) ERC means _____.
 a) Economical Research Committee
 b) Environmental Research Committee
 c) Educational Research Committee
 d) Industrial Impact Assessment
- 2) One of the remedy for soil conservation is _____.
 a) Crop rotation
 b) Natural fertilizer
 c) Chemical fertilizer
 d) None of these
- 3) Earth Summit conference conducted in _____ year.
 a) 1994
 b) 1992
 c) 1997
 d) 2000
- 4) Murder and Bomb blast is the example of _____ disaster.
 a) Natural
 b) Manmade
 c) A & B
 d) None of these
- 5) _____ thing is not included in Three R.
 a) Reduce
 b) Reuse
 c) Reading
 d) Recycle
- 6) In the year 1993 the Earthquake was done _____ place of Maharashtra.
 a) Kem
 b) Korti
 c) Killari
 d) All above
- 7) The channel related to environment is _____.
 a) Zee
 b) Sony
 c) Natural Geography
 d) Durdarshan
- 8) _____ Movement was done in Kerala State.
 a) Salient valley
 b) Chipko
 c) Apiko
 d) None of these
- 9) _____ pesticides is effective and deadly chemical.
 a) D.D.T.
 b) T.D.D.
 c) A & B
 d) None of these
- 10) Resources of wastage are _____.
 a) Home
 b) Factory
 c) A & B
 d) None of these

- Q.2 Answer the following questions.**
- a) Write the concept and types of disaster. **05**
  - b) State the causes of Air Pollution. **05**
- Q.3 Answer the following questions.**
- a) Explain the need and importance of Environmental Management. **05**
  - b) Explain any two government institutions of disaster management. **05**
- Q.4 Answer the following questions. (Any One)** **15**
- a) What is disaster management? Write the role of education in disaster management.
  - b) Explain the types of natural disaster, causes and effects.
- Q.5 Answer the following questions. (Any One)** **15**
- a) Explain the meaning of Environment management and explain the role of teacher in Environment management
  - b) Suggest programmes with their objectives and nature at secondary level for disaster management.
- Q.6 Write short notes. (Any four)** **20**
- a) Disaster cycle
  - b) Manmade disaster
  - c) Water Management
  - d) Awareness development activities for disaster management
  - e) State the effect of earthquake

Seat No.	
----------	--

Set P

M. Ed. (Semester - IV) (Old) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
ISSUES IN PLANNING, MANAGEMENT AND FINANCING OF EDUCATION

Day & Date: Wednesday, 01-02-2023

Max. Marks: 80

Time: 09:00 AM To 12:00 PM

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) मानवी साधन संपत्तीमध्ये ——— समावेश होतो.
 अ) मुख्याध्यापक व शिक्षक   ब) विद्यार्थी व पालक
 क) संस्थाचालक   ड) वरील सर्व
- 2) मान्यताप्राप्त अनुदानित माध्यमिक शाळांना महाराष्ट्र शासन ——— साठीच्या खर्चास 100% अनुदान देते.
 अ) कर्मचाऱ्यांचे वेतन व भत्ते   ब) इमारत बांधकाम
 क) साहित्य खरेदी   ड) वरील सर्व
- 3) कामगार कल्याणासाठी व्यवस्थापन ——— बांधिल असते.
 अ) कार्यक्षेत्राच्या परिक्षेत्रात
 ब) कार्यक्षेत्राच्या बाह्यक्षेत्रात
 क) उपरोक्त दोन्ही अ व ब क्षेत्रात
 ड) वरीलपैकी एकही नाही
- 4) अंदाजपत्रक, बिलाच्या रकमा देणे, अनुदान संकल्पना या सर्व कृती ——— शी संबंधित आहेत.
 अ) व्यवस्थापकीय कार्याशी   ब) नियंत्रण कार्याशी
 क) वित्त सहाय्य/लेखापरीक्षण   ड) उत्पादन व कार्यात्मकतेशी
- 5) शालेय शिक्षणाची गुणवत्ता म्हणजे ——— ची गुणवत्ता होय.
 अ) मानवी घटकाची   ब) भौतिक घटकाची
 क) सहशालेय उपक्रमांची   ड) वरील सर्व
- 6) व्यवस्थापनाचे ——— कार्य आहे.
 अ) नेतृत्व   ब) नियोजन
 क) निर्णय   ड) वरील सर्व
- 7) व्यक्तिगत संप्रेषण संवादाचा ——— उदा. आहे.
 अ) स्वयंशिस्त   ब) नियोजन
 क) समायोजन   ड) वरील सर्व
- 8) ——— अपवादात्मक बालक संबोधला जातो.
 अ) कुशाग्र बालक   ब) अपंग बालक
 क) मागासलेला   ड) वरील सर्व

- 9) ——— ही वर्ग व्यवस्थापनाची प्रमुख समस्या आहे.
अ) विद्यार्थ्यांची बेफिकीर वृत्ती   ब) वाढती विद्यार्थी संख्या
क) गुणवत्ता विकास   ड) भौतिक सुविधांचा अभाव
- 10) खालीलपैकी ——— रजिस्टर माध्यमिक शाळांनी कायमस्वरूपी जतन करून ठेवायचे असते.
अ) हजेरी   ब) जनरल
क) फी जमा नोंदवही   ड) वरील सर्व

प्र.2 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- अ) शिक्षणाच्या खर्चाचा साधक बाधक विचार या संदर्भात माहिती स्पष्ट करा. **05**
ब) शालेय मंडळाची भूमिका थोडक्यात स्पष्ट करा. **05**

प्र.3 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- अ) व्यक्ती अंतर्गत आणि व्यक्तीगत संप्रेषण संवादामधील फरक स्पष्ट करा. **05**
ब) निधी नियंत्रणाचे विविध मार्ग आणि उपाय स्पष्ट करा. **05**

प्र.4 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- अ) अपवादात्मक बालके, कुशाग्र बालके, मागासलेले व अपंग बालके यासंदर्भात शैक्षणिक नियोजन स्पष्ट करा. **15**
ब) शैक्षणिक व्यवस्थापन माहिती प्रणाली (EMIS) ची संकल्पना, कार्ये, दर्जा आणि समस्या स्पष्ट करा.

प्र.5 पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- अ) शालेय संस्कृती, नेतृत्व, निर्णय क्षमता निर्मितीमध्ये प्राचार्याची भूमिका स्पष्ट करा. **15**
ब) स्थानिक सरकारवर वित्तिय भार (परिणाम) करणारे घटक स्पष्ट करा.

प्र.6 थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

- अ) शिक्षणासाठी अतिरिक्त संसाधने कोणती? **20**
ब) संघटनात्मक संस्कृतीवर प्रभाव टाकणारे घटक स्पष्ट करा.
क) शैक्षणिक व्यवस्थापनातील शैक्षणिक वैधानिक (कायदे)
ड) भारतातील शिक्षणामधील समता
इ) संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापन म्हणजे काय?

Seat No.	
----------	--

Set **P**

M. Ed. (Semester - IV) (Old) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
ISSUES IN PLANNING, MANAGEMENT AND FINANCING OF EDUCATION

Day & Date: Wednesday, 01-02-2023
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) The candidates should read the original questions in English.

Q.1 Chose the correct alternative**10**

- 1) Human resource includes _____ factors.
  - a) Head Master & Teachers
  - b) Students & Parents
  - c) Institute
  - d) All above
- 2) Maharashtra Govt. provides 100% grant to approved grantable secondary school for _____ purpose.
  - a) Salary & allowances of staff
  - b) Building constructions
  - c) Material purchases
  - d) All above
- 3) Management is bound for labour welfare _____.
  - a) Within ate work place only
  - b) Outside the work place
  - c) Both of the a & b area
  - d) None of the above
- 4) Budgeting, Paying the bills and collection of funds are activities associated with the _____.
  - a) Management functions
  - b) Control function
  - c) Finance / Accounting Function
  - d) Production & Operations
- 5) Quality of school education is depend upon _____ quality.
  - a) Human factor
  - b) Physical factor
  - c) Co-Curricular Activities
  - d) All above
- 6) Following is a function of Management
  - a) Leadership
  - b) Planning
  - c) Decision
  - d) All above
- 7) Example of Intra Personal Communication is _____.
  - a) Self discipline
  - b) Planning
  - c) Adjustment
  - d) All above
- 8) _____ called exceptional children.
  - a) Gifted
  - b) Handicapped
  - c) Backward children
  - d) All above
- 9) _____ is the major problem of classroom management.
  - a) Careless attitude of the student
  - b) Increasing growth of the student
  - c) Quality development
  - d) Lack of physical facilities

- 10) Following register should kept life long by school.
- a) Presentee
  - b) General
  - c) Fee collection note book
  - d) All above

Q.2 Answer the following questions.

- a) Explain about the calculating cost of education. **05**
- b) Explain in short the role of School Board. **05**

Q.3 Answer the following questions.

- a) Explain the difference in between Intra & Inter Personal Communication. **05**
- b) Explain different ways & means of controlling funds. **05**

Q.4 Answer the following questions. (Any one)

15

- a) Explain the Educational planning with reference to exceptional children, Gifted, backward & handicapped.
- b) Explain the concept, functions, status and issues of Educational Management Information system.

Q.5 Answer the following questions. (Any one)

15

- a) Explain the role of Principal in Creating the school culture, leadership, decision making?
- b) Explain the factors affecting on increasing the financial burden on local Governments.

Q.6 Write answer in shorts. (Any four)

20

- a) Which are additional resources of Education.
- b) Explain factors affecting on organizational culture in Schools.
- c) Role of Educational legislation in the Educational Management.
- d) Education in equity in India.
- e) What is meant by TQM?

Seat No.	
----------	--

Set P

**M.Ed. (Semester - IV) (Old) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
PEDAGOGY AND CURRENT ISSUES IN ENVIRONMENT**

Day & Date: Wednesday, 01-02-2023
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

सुचना: 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दशवितात.

प्र.1 खालील योग्य पर्याय निवडा.

10

- 1) पर्यावरणाचे ——— हे प्रकार आहे.
 अ) नैसर्गिक पर्यावरण   ब) आर्थिक पर्यावरण
 क) सामाजिक पर्यावरण   ड) वरील सर्व
- 2) रिओ परिषद ——— साली भरविण्यात आली.
 अ) 1992   ब) 1972
 क) 2002   ड) यापैकी नाही
- 3) जोहासबर्ग परिषद ——— साली भरविण्यात आली.
 अ) 1992   ब) 1972
 क) 2002   ड) none of these
- 4) पृथ्वी शिखर परिषद ——— साली भरली.
 अ) 1994   ब) 1992
 क) 1997   ड) 2000
- 5) सप्टेंबर 16 हा ——— दिवस म्हणून साजरा केला जातो.
 अ) पर्यावरण दिवस   ब) ओझोन दिवस
 क) ऑक्सीजन दिवस   ड) यापैकी नाही
- 6) पर्यावरण शिक्षणाचे घटक ——— आहेत.
 अ) जबाबदारी   ब) संवेदनशीलता
 क) अ आणि ब   ड) यापैकी नाही
- 7) चांदीप्रसाद भट व सुंदरलाल बहुगुणा ——— चळवळीशी संबंधित आहेत.
 अ) चिपको   ब) सायलेंट व्हॅली
 क) अंपिको   ड) वरील सर्व
- 8) झाडाला पृथ्वीचे ——— म्हणतात.
 अ) हात   ब) पाय
 क) फुप्फुस   ड) हृदय
- 9) समुद्राच्या पाण्याचे प्रदूषण ——— कचऱ्यामुळे अधिक होते.
 अ) प्लास्टीक   ब) कागद
 क) अ आणि ब   ड) यापैकी नाही
- 10) वसुंधरा दिन म्हणून ——— हा दिवस साजरा केला जातो.
 अ) 22 April   ब) 22 May
 क) 22 March   ड) यापैकी नाही

- प्र.2 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
- अ) पर्यावरणीय आरोग्याचा अर्थ आणि महत्त्व लिहा.
- ब) पर्यावरणविषयक शिक्षणात चर्चा पद्धतीचा उपयोग लिहा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 10
- अ) पर्यावरण शिक्षणात माध्यमांची भूमिका लिहा.
- ब) पर्यावरण समस्यांवर उपाय लिहा.
- प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
- अ) पर्यावरण समस्यांचा अर्थ व प्रदूषणाचे प्रकार लिहा आणि मानव व पर्यावरण यांच्यातील संबंध लिहा.
- ब) पर्यावरण शिक्षणातील अध्ययन अध्यापनाच्या कार्यनिती स्पष्ट करा.
- प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) 15
- अ) सद्यस्थितीतील पर्यावरणीय समस्या स्पष्ट करून त्यावर शिक्षक या नात्याने तुम्ही उपाय सूचवा.
- ब) पर्यावरण चळवळी थोडक्यात लिहा.
- प्र.6 टिपा लिहा (कोणत्याही चार) 20
- अ) जोहान्सबर्ग परिषद
- ब) UNEP ची उद्दिष्ट
- क) स्वयं अहवाल तंत्र
- ड) दूरदर्शनाची भूमिका
- इ) प्रकल्प पद्धतीचा उपयोग

Seat No.	
-----------------	--

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (Old) (CBCS) Examination: Oct/Nov-2022
PEDAGOGY AND CURRENT ISSUES IN ENVIRONMENT

Day & Date: Wednesday, 01-02-2023
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) The candidates should read the original questions in English.

Q.1 Chose the correct alternative

10

- 1) Types of Environmental is _____.
a) Natural Environment   b) Economic Environment
c) Social Environment   d) all above
- 2) Rio conference conducted in _____ year
a) 1992   b) 1972
c) 2002   d) none of these
- 3) Johannesburg conference conducted in _____ year.
a) 1992   b) 1972
c) 2002   d) none of these
- 4) Earth Summit conference conducted In _____ year.
a) 1994   b) 1992
c) 1997   d) 2000
- 5) _____ day celebrate on 16 September
a) Environmental day   b) Ozone day
c) Oxygen day   d) none of these
- 6) _____ are the components of Environment Education.
a) Awareness   b) Sensitivity
c) a and b   d) none of these
- 7) Chandiprasad Bhatt and Sundarlal Bahuguna related to _____ movement.
a) Chipko   b) Silent valley
c) Apiko   d) all above
- 8) Tree is called earth's _____.
a) hand   b) legs
c) lungs   d) heart
- 9) Pollution of Sea water was mostly created by _____ wastage.
a) Plastic   b) Paper
c) a & b   d) none of these
- 10) 'Vasundhara day' celebrated on _____.
a) 22 April   b) 22 May
c) 22 March   d) none of these

- Q.2 Answer the following questions. 10**
- a) Write the meaning and important of Environment health.
  - b) Write the use of discussion method in Environment Education.
- Q.3 Answer the following questions. 10**
- a) Write the role of Media in Environment Education.
  - b) Write the solutions of Environment issues.
- Q.4 Answer the following questions (Any one) 15**
- a) Write the meaning, types of Pollution and write the relationship Between man and Environment.
  - b) Explain the teaching learning strategies of environment education.
- Q.5 Answer the following questions (Any one) 15**
- a) Which are the current environment issues and suggest solutions as a teacher?
  - b) Write in brief Environment Movements.
- Q.6 Write short notes (Any four) 20**
- a) Johannesburg Conference
  - b) Objectives of UNEP
  - c) Self Reporting technique
  - d) Role of Television
  - e) Use of Projective technique